

KS. BOLESŁAW KUMOR

Archiwa, Biblioteki
i Muzea Kościelne. Tom 8

ARCHIDIAKONAT SĄDECKI

OPRACOWANIE MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH
DO ATLASU HISTORYCZNEGO KOŚCIOŁA W POLSCE

PRZEDMOWA

Celem niniejszej pracy jest podanie opisu schematycznego wszystkich instytucji o charakterze społeczno-kościelnym, istniejących w ramach ustrojowych parafii, łącznie z nią samą, na terenie archidiakonatu sądeckiego¹. Instytucje kościelne wyższego rzędu jak archidiakonaty, oficjałaty i dekanaty zostały opracowane osobno, w rozdziale wstępnym. W ten sposób można było uniknąć wielokrotnych powtarzań przy każdym opisie parafii o jej przynależności do archidiakonatu, oficjałatu i dekanatu. W zakres rzeczowy pracy, oprócz instytucji Kościoła łacińskiego, weszły także inne wyznania, jak protestanckie (luteranizm, kalwinizm, socynianizm), a nadto religia mojżeszowa. Nie włączono natomiast do rzeczowego zakresu pracy parafii i innych instytucji kościelnych Kościoła prawosławnego i grecko-katolickiego. Parafie grecko-katolickie, bardzo liczne na terenie archidiakonatu sądeckiego (klucz muszyński), zależały od biskupstwa grecko-katolickiego (prawosławnego) w Przemyślu, podczas gdy wspomniany archidiakonat należał do diecezji krakowskiej.

Zakres terytorialny pracy obejmuje archidiakonat sądecki w granicach z lat 1765/1772. W roku bowiem 1765 stan posiadania archidiakonatu został wydatnie zmniejszony przez wyłączenie zeń 4 dekanatów z 71 parafiami i filiami oraz przydzielenie ich do archidiakonatu wojnickiego. W rezultacie tego podziału terytorium archidiakonatu składało się z dwóch nie połączonych ze sobą terytorialnie oficjałów sądeckiego (3 dekanaty) i pilzneńskiego (4 dekanaty). Ponieważ przyjęto, że podstawą podziału terytorialnego dla całej diecezji krakowskiej będzie jej ustrój administracyjny z r. 1711², dlatego parafia Ptaszkowa, zaliczana wtenczas do dekanatu sądeckiego, znalazła się w ramach niniejszej pracy, mimo iż od r. 1723 występuje w dekanacie bobowskim archidiakonatu wojnickiego.

¹ Niniejsza praca stanowi część rozprawy habilitacyjnej pt. Powstanie i rozwój organizacji kościelnej w Małopolsce Południowej. Część ta została pod wieloma względami przepracowana po raz drugi.

² Syn. 1711 s. 7—17.

Bliższe szczegóły o formowaniu się granic archidiakonatu sądeckiego na przestrzeni l. 1448—1772 podano niżej, w rozdziale wstępnym.

Zakres czasowy opracowania sięga zasadniczo w górnej granicy początków każdej z omawianych instytucji, podczas gdy w dolnej -- lat pierwszego rozbioru Polski (1772). Jednakże w bardzo licznych wypadkach, zwłaszcza przy bogatszej podstawie źródłowej, czasokres przesunięto aż do początków XIX w. Dotyczy to przede wszystkim takich instytucji jak: kościoły, kaplice, szpitale, bractwa, szkoły, kolegia, prebendy, altarie i ludność parafii. W żadnym jednakże wypadku nie odnosi się to do organizacji dekanalnej i samej parafii wraz z obszarem. Przeprowadzona bowiem po r. 1784 józefińska regulacja diecezji, dekanatów i parafii przyniosła w rezultacie ogromne zmiany w granicach tychże; uchwycenie owych zmian będzie celem innej pracy. Należy również zaznaczyć, że tylko w wyjątkowych wypadkach podano granicę dolną istnienia bractw ze względu na to, iż zostały one wszystkie zniesione przez dekret nadwornej kancelarii wiedeńskiej z 22 V 1783 w całej monarchii habsburskiej, a więc i w Galicji³. Dnia 28 lutego 1782 r. ces. Józef II utworzył dla całej monarchii fundusz religijny, a dekretem nadwornej kancelarii wiedeńskiej postanowiono, że „otrzyma on dobra zniesionych klasztorów i beneficjów prostych”⁴. Do tych ostatnich należały kolegia wikariuszów, mansjonarzy, psalterzystów, altarie, prepozytury szpitalne, prebendy itp. W ten sposób cały szereg tych właśnie instytucji przestał istnieć także w archidiakonacie sądeckim, który po r. 1772 znalazł się w granicach zaboru austriackiego.

Podstawa źródłowa niniejszego opracowania opiera się na bogatych archiwaliach, zaczerpniętych z kościelnych archiwów: Kurii i Kapituły Metropolitalnej w Krakowie, Diecezjalnego w Tarnowie, Przemyślu i Sandomierzu, nadto z archiwów kolegiackich, prepozyturalnych i parafialnych, a także ze zbiorów państwowych: Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Wojewódzkiego w Krakowie oraz Rzeszowie z siedzibą w Przemyślu. Z ważniejszych archiwaliów kościelnych wykorzystano wizytacje diecezji krakowskiej z l. 1565—1814, księgi beneficjów i retaksacji z XVI w., księgi czynności biskupów (*acta episcopalia*) od XV do końca XVIII w., także akta wikariuszów i oficjałów generalnych oraz foralnych (*acta officialia*) od końca XV do końca XVIII w., bogate w różnorodny materiał (dokumenty i rękopisy) akta parafialne, kopiarze (kolegiackie, prepozyturalne i parafialne), księgi brackie i cechowe, jak również wiele innych. Z archiwów państwowych uwzględniono rejestry poborowe z XVI i XVII w., częściowo księgi grodzkie (*acta*

³ E. Tomek: Kirchengeschichte Österreichs. Th. 3. Innsbruck 1959 s. 469.

⁴ Tamże s. 386. Por. H. E. Feine: Kirchl. Rechtsgeschichte. 3 Aufl. Bd. 1. Die katholische Kirche. Weimar 1955 s. 527.

castrensia Sandecensia, Biecensia i Pilsnensia), a także wizytacje kościelne parafii grecko-katolickich. Niektóre z kopiarzy klasztornych (tynieckie, augustiańskie) wykorzystano ze zbiorów Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Tak różnorodny i obfity materiał archiwalny pozwolił w dużej ilości wypadków dotrzeć do dokumentów erekcyjnych i fundacyjnych poszczególnych instytucji kościelnych. Z reguły są to materiały pewne a w wielu wypadkach zaprzysiężone, np. księgi wizytacyjne i księgi beneficjów retaksowanych oraz urzędowo przez Kościół i państwo uznane za oryginalne⁵.

Do wykorzystanych źródeł drukowanych należy zaliczyć przede wszystkim rejestry świętopietrza i dziesięciny papieskiej z l. 1325—1374 wydane przez J. Ptaśnika i T. Gromnickiego, księgi beneficjów diecezji krakowskiej J. Długosza z XV w., materiał aktowy zawarty w kodeksach dyplomatycznych i innych publikacjach, nadto zaś różnorodne zapiski z ksiąg sądowych, synodalnych, rejestrów poborowych itp.

Przy omawianiu obydwu rodzajów źródeł należy zaznaczyć, że część z nich, o charakterze przekrojowym, np. księgi beneficjów, retaksacji, wizytacje, rejestry poborowe, została umieszczona na wstępie każdej z opracowywanych parafii. Inne źródła, które nie znalazły się w rubryce „źródeł przekrojowych”, zostały wymienione w rubryce „inne źródła”, lub też zacytowane w przypisach.

Z wykorzystanych opracowań i literatury pomocniczej należy wymienić monografie miast, parafii, poszczególnych wsi i instytucji kościelnych. Ważniejsze z nich, dotyczące bezpośrednio danej miejscowości (parafii), zostały zamieszczone w rubryce „opracowania”.

Schemat opisu parafii i innych instytucji społeczno-kościelnych w poszczególnych parafiach obejmuje 14 elementów⁶. Został on tak sporządzony, „aby z jednej strony pozwalał na łatwe odszukanie danych dowolnego typu — a z drugiej dawał pewien systematyczny obraz dziejów i struktury opisywanej jednostki”⁷. Zgodnie z tym założeniem przyjęto hasłowy układ treści, grupujący materiał według organicznych całości struktury Kościoła. Całość materiału zgrupowano w jednostkach religijnych (obrządkie katolickie, wyznania chrześcijańskie, religie niechrześcijańskie), przy czym podstawową jednostkę opisu stanowi obszar parafii rzymsko-katolickiej. Ponieważ przyjęto stałą kolejność haseł, dlatego

⁵ 19 VII 1779 bp krak. Kajetan Sołtyk w zarządzeniu dla diecezji krakowskiej: „Przypomina się, że Liber beneficiorum z r. 1440, Liber retaxationum z 1529 — obydwie konstytucją koronną z r. 1635 vol. 3 fol. 855 — — za erekcjonalne uznane”; Prothocollum intimationum t. II (1779—1784) s. 79 (Arch. par. w Pilźnie).

⁶ Por. Z. Sułowski: Z życia Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce. Wydawnictwo „Polonia Christiana”. *Rocz-i humanist.* T. 9:1960 z. 4 s. 5—12.

⁷ Tamże s. 9.

wszystkie tytuły zostały zastąpione dwoma znakami: religia — cyfry rzymskie i elementy opisu — duże litery alfabetu⁸. A oto poszczególne elementy opisu:

„A. Dzieje instytucji. Patronat” — podaje nazwę i charakter miejscowości (wieś, miasto), pierwszą wzmiankę, czas lokacji na prawie niemieckim, datę fundacji i erekcji, względnie zaniku lub reerekcji parafii (dokładną lub przypuszczalną), oraz zmianę charakteru prawnego kościoła parafialnego (prepozytura, kolegiata). Przy informacjach dotyczących patronatu określono przynależność stanową patrona (królewski, rycerski — szlachecki, biskupi, klasztorny) i tę w wypadku zmiany odnotowywano. Punkt drugi „B. Obszar parafii” w oparciu o źródła przekrojowe informuje o granicach okręgu parafialnego i wsiach przynależnych do parafii do r 1772. Wszystkie miejscowości parafialne sprawdzono z mapami sztabowo-taktycznymi⁹ i *Skorowidzem miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej* z l. 1931—1938¹⁰. W wypadku braku danych miejscowości na mapie i w *Skorowidzu*, oznaczono je gwiazdką jako zanikłe. Punkt trzeci „C. Liczba ludności” podaje liczbę ludności parafii od XIV do XIX w. na podstawie rejestrów świętopietrza, dziesięciny papieskiej i wizytacji kościelnych. Punkt czwarty, piąty i szósty — „D. Świątynia parafialna”, „E. Inne świątynie”, „F. Szpital i kościół szpitalny” informują o budowie, przebudowie, konserwacji, materiale budowlanym (drewno, cegła, kamień) i wezwaniu świątyń w obrebie parafii. W punkcie „F” dodano nadto wiadomości dotyczące budynku szpitalnego i ilości podopiecznych. Punkt siódmy „G. Organizacja wiernych. Liczba członków” omawia bractwa kościelne i cechy rzemieślnicze, istniejące przy kościele parafialnym (erekcja, względnie pierwsza wzmianka) wraz z podaniem ilości członków, o ile zanotowały to przekazy źródłowe. Dalszy punkt „H. Szkoła, liczba uczniów” podaje przekrojowe wzmianki źródłowe o istnieniu i fundacjach na rzecz szkoły, stanie jej budynku i liczbie uczniów. Punkty „J. Pielgrzymki” i „K. Misje” informują o przedrozbiorowych miejscowościach pielgrzymkowych oraz misjach ludowych. Te ostatnie w opisywanym okresie mało są notowane. Punkty 10-ty i 11-ty „L. Kolegia” i „M. Prebendy, altarie” omawiają fundacje, erekcje, zanik, wezwania, patronat: kolegiat, prepozytur, kolegiów wikariuszów, mansjonarzy, prebend i altarii. Punkt „N. Cudowne obrazy” informuje o słynących łaskami obrazach w okresie przedrozbiorowym.

Rozwinięty w ten sposób temat składa się z rozdziału wstępnego oraz

⁸ Jw. s. 11.

⁹ Mapy sztabowe-taktyczne. Warszawa 1924—1938. Wojskowy Instytut Geograficzny Skala 1 : 100 000.

¹⁰ *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej z oznaczeniem ... urzędów*. Oprac. Komitet Redakcyjny pod kier. T. Bystrzyckiego. Przemysł 1931. Uzupełnienia 1934—1938.

właściwego opracowania. We wstępie omówiono wyższą strukturę archidiakonatu (powstanie, obszar, granice) oraz sieć oficjałów okręgowych i dekanatów wiejskich w archidiakonacie do r. 1772. Poprzedza go wykaz skrótów. Zasadniczą część pracy stanowi opis schematyczny parafii i innych instytucji na terenie parafii, ujętych dekanatami. W całości praca obejmuje 7 dekanatów (sądecki, mielecki, nowotarski, pilzneński, ropczycki, spiski i strzyżowski) oraz 134 parafie.

Pragnę na koniec podziękować wszystkim Dyrekcjom archiwów i bibliotek za udostępnienie mi zbiorów a Redakcji *Archiwów* za umieszczenie pracy na łamach swego półrocznika.

WYKAZ SKRÓTÓW

AAAdmin.	— Acta administrativa dioecesis Cracoviensis (Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie).
ADP	— Archiwum Diecezjalne w Przemyślu.
ADT	— Archiwum Diecezjalne w Tarnowie.
AEp.	— Acta episcopalia dioecesis Cracoviensis (Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie).
AGAD	— Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie.
AGMK	— Archiwum Główne w Warszawie, Metryka Koronna.
AGZ	— Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie... Wyd. O. Pietruski, L. Tatomir, X. Liske i in. T. 1—25. Lwów 1868—1935.
AKapMK	— Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie.
AKapT	— Archiwum Kapituły Katedralnej w Tarnowie.
AKMK	— Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie.
AKS	— Archiwum Kapituły Katedralnej w Sandomierzu.
AKSąd.	— Akta kapituły sądeckiej (Archiwum parafii św. Małgorzaty w Nowym Sączu).
AOffic.	— Acta Officialatus generalis dioecesis Cracoviensis (Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie).
AOS	— Acta Officialatus foralis Sandecensis (Archiwum parafii św. Małgorzaty w Nowym Sączu).
AOSand.	— Archiwum Officialatus Sandomiriensis.
APar.	— Archiwum parafialne.
APWK	— Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie.
ASang.	— Archiwum Książąt Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie. Wyd. E. L. Radziwiński, P. Skobiel-ski, B. Gorczak. T. 1—5. Lwów 1887—1897.
ASK	— Archiwum Skarbowe Kóronne, Warszawa.
Bębynek: Starostwo muszyńskie	— W. Bębynek: Starostwo muszyńskie. Własność biskupstwa krakowskiego. <i>Przew. nauk. i liter.</i> R. 42: 1914/1916 s. 11—22, 113—128, 211—223, 310—322, 408—421, 515—521, 610—623.

- Bibl. Czart. — Biblioteka Czartoryskich (Muzeum Narodowe w Krakowie).
- Bibl. Ossol. — Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu.
- Bujak: Studia — St. Bujak: Studia nad osadnictwem Małopolski. Cz. 1. *Rozpr. Akad. Umiej. Wydz. Hist.-Filoz.* Ser. 2. T. 22 (og. zb. 47): 1905 s. 172—428.
- Bukowski: Dzieje — J. Bukowski: Dzieje reformacji w Polsce od wejścia jej do Polski aż do jej upadku. T. 1—2. Kraków 1883—1886.
- Czubek: Katalog — J. Czubek: Katalog rękopisów Akademii Umiejętności w Krakowie. Dodatek, Kraków 1912.
- Długopolski: Przywileje — Przywileje sołtysów podhalańskich. Wyd. E. Długopolski. *Rocz. podhal.* 1: 1914/1921 s. 1—47.
- Długosz: Opera omnia — J. Długosz: Opera omnia. Cur. A. Przeździecki. T. 1—14. Cracoviae 1863—1887.
- Dobrowolski: Dwa studia — K. Dobrowolski: Dwa studia nad powstaniem kultury ludowej w Karpatach zachodnich. W: *Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby*. T. 2. Kraków 1938 s. 181—246.
- Dobrowolski: Najstarsze osadnictwo — K. Dobrowolski: Najstarsze osadnictwo Podhala. Lwów 1935 (*Badania z Dziejów Społecznych i Gospodarczych* nr 20).
- Elementa 1 — *Elementa ad fontium editiones*. 1. Polonica ex libris „Obligationum et solutionum” Camerae Apostolicae ab a. 1373. Coll. J. Lisowski. Romae 1960.
- Elementa 2 — *Elementa ad fontium editiones*. 2. „Liber disparata antiqua continens” Alexandro Masoviensi episcopo Tridentino dicatus. Praes. E. Winkler. Romae 1960.
- Gol. — Akta sądu leńskiego wyższego w Gródku Goleńskim (1405—1546). Wyd. F. Piekosiński. Kraków 1889.
- Golachowski: Inwentarz — K. Golachowski: Inwentarz archiwum miasta Nowego Sącza z lat 1292—1772, *Rocz. sąd.* T. 3: 1957 s. 174—315.
- Gotkiewicz: Reformacja — M. Gotkiewicz: Reformacja i kontrreformacja na Spiszu. *Nasza Przeszłość* 7: 1958 s. 73—94.
- Gromnicki: Świętopietrze — T. Gromnicki: Świętopietrze w Polsce. Kraków 1908.
- Hirschberg: Stosunki osadnicze — A. Hirschberg: Stosunki osadnicze w dobrach klasztoru tynieckiego w początkach jego istnienia. Lwów 1925.
- Kaczmarczyk: Catalogus — C. Kaczmarczyk: Catalogus diplomatum pergameneorum Universitatis Jagellonicae Cracoviensis. Cracoviae 1953.
- Kaczmarczyk: Katalog — K. Kaczmarczyk: Katalog dyplomów pergaminowych w Archiwum OO. Dominikanów w Krakowie (1227—1894). (Rps w Archiwum OO. Dominikanów w Krakowie).
- KDCC — Codex diplomaticus civitatis Cracoviensis. Ed. F. Pie-

- kosiński, Pars 1. Kraków 1879 (*Monumenta medii aevi historica* 5).
- KDKK — Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława. Wyd. F. Piekosiński. Cz. 1—2. Kraków 1874—1882 (*Monumenta medii aevi historica* 1, 8).
- KDMog. — Diplomata monasterii Clarae Tumbae prope Cracoviam. [Edd.] E. Janota, F. Piekosiński. Kraków 1865.
- KDMP — Codex diplomaticus Poloniae Minoris 1178—1457. Ed. F. Piekosiński. T. 1—4. Kraków 1876—1905 (*Monumenta medii aevi historica* 3, 9—10, 17).
- KDP — Kodex dyplomatyczny Polski... T. 3. Wyd. J. Bartoszewicz. Warszawa 1858.
- KDT — Codex diplomaticus monasterii Tinicensis 1105—1506. Edd. W. Kętrzyński, St. Smolka. Lwów 1875.
- Kętrzyński: Falsyfikaty — W Kętrzyński: Stanisław Morawski. Przyczynek do historii fałszerstw w Polsce. *Przew. nauk. i liter.* R. 3:1875 s. 657—669.
- Kętrzyński: Katalog — W. Kętrzyński: Katalog rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. T. 1—3. Lwów 1880—1898.
- Kot: Szkolnictwo — St. Kot: Szkolnictwo parafialne w Małopolsce XVI—XVIII w. Lwów 1912 (Odb. z *Muzeum*).
- Kraśiński: Zarys — W. Kraśiński: Zarys dziejów powstania i upadku reformacji w Polsce. Wyd. J. Bursche. T. 1, 2 cz. 1—2. Warszawa 1903—1905.
- Krzepela: Księga rozsiedlenia — J. Krzepela: Księga rozsiedlenia rodów ziemiańskich w dobie Jagiellońskiej. Cz. 1: Małopolska. T. 1. Kraków 1915.
- KUK — Codex diplomaticus Universitatis Studii generalis Cracoviensis... Ed. Ż. Pauli [et alii]. Pars 1—5. Cracoviae 1870—1900.
- Kumor: Dzieje — B. Kumor: Dzieje polityczno-geograficzne diecezji tarnowskiej. Lublin 1958. (Katolicki Uniwersytet Lubelski. *Rozprawy doktorskie, magisterskie i seminaryjne*. Wydział Teologiczny. T. 8).
- Kumor: Falsyfikaty — B. Kumor: Nieznane falsyfikaty St. Morawskiego. *Małop. Studia hist.* R. 2:1959 z. 2/3 s. 114—121.
- Kumor: Powstanie — B. Kumor: Powstanie i rozwój organizacji kościelnej w Małopolsce Południowej do końca XVI w. (rps).
- Kumor: Przejęcie — B. Kumor: Przejęcie rzymsko-katolickich parafii w archidiakonacie sądeckim przez Kościół prawosławny. *Rocz-i teol.-kanon.* T. 4.1957 z. 3 s. 137—147.
- Kumor: Przenoszenie — B. Kumor: Przenoszenie praw parafialnych w Małopolsce Południowej w okresie średniowiecza. *Pol. sacra* R. 10:1958 nr 2 s. 263—280.
- Kumor: Średniowieczne parafie — B. Kumor: Średniowieczne parafie niezorganizowane w Małopolsce Południowej. *Rocz-i teol.-kanon.* T. 5:1958 z. 3 s. 67—81.

- LBD — J. Długosz: Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis. Cur. A. Przeździecki. T. 1—3. Cracoviae 1863—1864 (Długosz — *Opera omnia* 7—9).
- LR 1513 — Regestrum contributionis per unum fertonem a marca argenti ad clerum a. D. 1513 (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie).
- LR 1527 — Regestrum contributionis personalis vicariorum perpetuorum, mansionariorum, psalteristarum, aliorumque omnium et singulorum presbiterorum tam cathedralis, quam parochialium ecclesiarum Cracoviae ac ceterorum decanatum a. 1527 (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie).
- LR 1529 — Liber beneficiorum retaxationum ex commissione R. D. Petri Tomicki — — ep. Crac. ad cognoscendum verum valorem proventuum omnium ecclesiarum beneficiorum ecclesiasticorum in dioecesi Cracoviensi consistentium a. D. 1529 conscriptus (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie).
- LR 1539 — Regestrum contributionis duplae iuxta taxam antiquam episcopatus et omnium beneficiorum dioecesis Cracoviensis ad an. 1539 (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie).
- LR 1561 — Liber beneficiorum retaxationum a. 1561 (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie).
- LR 1577 — Liber beneficiorum retaxationum a. 1577 (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie).
- Ładogórski: Studia — T. Ładogórski: Studia nad zaludnieniem Polski XIV w Wrocław 1958.
- Łukaszewicz: Dzieje — J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania helweckiego w dawnej Małej Polsce. Poznań 1853.
- Merczyng: Zbiory — [H. Merczyng] H. M.: Zbory i senatorowie protestancy w dawnej Rzeczypospolitej. Warszawa 1904.
- Modelski: Spory — T. E. Modelski: Spory o południowe granice diecezji krakowskiej od strony Spisza (XIII—XVIII). Zakopane 1928 (*Wydawnictwa Muzeum Tatrzańskiego...* w Zakopanem 5).
- Morawski: Sądeczyzna — S. Morawski: Sądeczyzna. T. 1—2. Kraków 1863—1865.
- MPV — Monumenta Poloniae Vaticana. Ed. J. Ptaśnik. T. 1—3. Cracoviae 1913—1914.
- MRPS — T. Wierzbowski: Matricularum Regni Poloniae summaria. P. 1—5. Warszawa 1905—1909.
- Niwiński: Archiwum — M. Niwiński: Archiwum konsystorza biskupiego w Tarnowie. Włocławek 1937 (Odb. z *Ateneum kapł.* T. 40).
- Piekarczyk: Studia — St. Piekarczyk: Studia z dziejów miast polskich w XIII—XIV w. Warszawa 1955.
- Pieradzka: Na szlakach — K. Pieradzka: Na szlakach Łemkowszczyzny. Kraków 1939.
- Poszukiwania na Węgrzech — Sprawozdanie z poszukiwań na Węgrzech dokonanych

- z ramienia Akademii Umiejętności przez W. Barana i in. Kraków 1919.
- Rafacz: Dzieje — J. Rafacz: Dzieje i ustrój Podhala Nowotarskiego za czasów dawnej Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa 1935.
- Rej. pob. 1490 — [Spis poborowy powiatu szczyrzyckiego 1490] W: *Źródła dziejowe*. Wyd. A. Pawiński. T. 15. Warszawa 1886 s. 445—450.
- Rej. pob. 1508 — [Spis poborowy województwa sandomierskiego 1508]. Tamże s. 456—490.
- Rej. pob. 1536 — [Spis poborowy powiatu pilzneńskiego 1536]. Tamże s. 491—556.
- Rej. pob. 1538 — Regestrum villarum exactionem publicam de laneis cmethonumque molendinis ac tabernis manualibus et inquilinis ac mercenariis s. D. 1538 (Archiwum Skarbowe I 7 k. 173—218).
- Rej. pob. 1577 — Regestrum omnium et singulorum contributionum publicarum in conventionione generali Novae Civitatis Korczyn laudatarum a. D. 1577 (Tamże k. 520—613).
- Rej. pob. 1578 — [Spis poborowy powiatu sandomierskiego 1578]. W: *Źródła dziejowe*. Wyd. A. Pawiński. T. 14. Warszawa 1886 s. 165—208.
- Rej. pob. 1581 — [Spis poborowy powiatu pilzneńskiego 1581]. Tamże s. 241—269.
- Rej. pob. 1581a — [Spis poborowy województwa krakowskiego 1581]. Tamże s. 3—240.
- Rej. pob. 1591 — Regestrum omnium et singulorum contributionum publicarum in conventionione generali Varsaviensi laudatarum a. D. 1591. Districtus Pilsnensis. (Archiwum Skarbowe I 7 k. 810—893).
- Rej. pob. 1629 — Rejestr poborowy województwa krakowskiego z roku 1629. Oprac. W. Domin i in. pod red. S. Inglota. Wrocław 1956.
- Rej. pob. 1655 — Zob. Rej. pob. 1680.
- Rej. pob. 1680 — Rejestr poborowy województwa krakowskiego z roku 1680 wraz z aneksem miast według rejestru z roku 1655. Oprac. E. Trzyna i S. Zyga pod red. S. Inglota. Wrocław 1959.
- Sarna: Opis powiatu — W. Sarna: Opis powiatu jasielskiego. Jasło 1908.
- Schmid: Die rechtlichen Grundlagen — H. F. Schmid: Die rechtlichen Grundlagen der Pfarrorganisation auf westslavischem Boden und ihre Entwicklung während des Mittelalters. Weimar 1938.
- Starowolski 1655 — S. Starowolski: Vitae antistitum Cracoviensium. Cracoviae 1655.
- Sygański: Arendy — J. Sygański: Arendy klasztoru starosądeckiego w XVI i XVII w. Lwów 1904.
- Sygański: Historia — J. Sygański: Historia Nowego Sącza od wstąpienia dynastii Wazów do pierwszego rozbioru Polski. T. 1—3. Lwów 1901—1902.

- Syn. 1621 — *Reformationes generales ad clerum et populum dioecesis Cracoviensis pertinentes ab Ill. et Rev. D. Martino Szyszkowski ep. Crac. in synodo dioecesana sanctae 1621. Cracoviae 1621.*
- Syn. 1711 — *Synodus dioecesana ab Ill. Rev. D. Casimiro a Łubna Łubiński ep. Crac. celebrata Cracoviae 1711. Cracoviae 1711.*
- Szczeklik: Pilzno — *K. Szczeklik: Pilzno i pilźnianie. Kraków 1911.*
 Świszczowski. Materiały — *S. Świszczowski: Materiały do dziejów kolegiaty św. Małgorzaty w Nowym Sączu. Roczn. sąd. T. 3:1957 s. 1—85.*
- Weymann: Cła i drogi — *S. Weymann: Cła i drogi w Polsce piastowskiej. Poznań 1938.*
- Wiz. 1565 — *Liber visitationis ecclesiarum parochialium in civitate ac dioecesi Cracoviensi existentium auctoritate Ill. ac Rev. D. Philippi Padniewski ep. Crac. a. D. 1565 inchoatae (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 1).*
- Wiz ext. 1595 — *Acta visitationis exterioris decanatum Pilznensis, Ropciensis, Bieccensis, Mielcensis, Jaslensis et Zmigrodensis ad archidiaconatum Sandecensem pertinentium per Christophorum Kazimirski a. D. 1595 expeditae (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 2).*
- Wiz. int. 1595 — *Acta visitationis interioris decanatum Pilznensis, Ropciensis, Bieccensis, Mielcensis, Jaslensis et Zmigrodensis in archidiaconatu Sandecensi iacentium per Christophorum Kazimirski a. D. 1595 expeditae (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 4).*
- Wiz. 1596 — *Acta visitationis exterioris decanatum Boboviensis, Sandecensis et Novi Fori ad archidiaconatum Sandecensem pertinentium per Christophorum Kazimirski a. 1596 expeditae (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 5).*
- Wiz. 1596a — *Acta visitationis exterioris decanatum Tarnoviensis, Dobcicensis, Woynicensis, Opatovicensis, Lypnicensis et Wielicensis ad archidiaconatum Cracoviensem pertinentium per Christophorum Kazimirski a. 1596 expeditae (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 7).*
- Wiz. 1597 — *Visitatio ecclesiae collegiatae Sandecensis aliarumque in eadem civitate consistentium a. D. 1597 per Ill. R. D. Georgium card. Radziwiłł ep. Crac. expedita (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 9).*
- Wiz. 1597a — *Visitatio ecclesiae parochialis Pilznensis per Georgium card. Radziwiłł a. D. 1597 expedita (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 9 s. 190—219).*
- Wiz. 1602 — *Acta visitationis interioris decanatum ad archidiaconatum Cracoviensem [s.] pertinentium: Pilznensis,*

- Ropciensis, Mielecensis per Jacobum Oltarzewski a. (1602—1603) expeditae (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 22).
- Wiz. 1602a — Acta visitationis exterioris quatuor decanatum: Jaslensis, Smigrodensis, Becensis et Voynicensis per Andream Chroscinski a. D. 1602 expeditae (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 21).
- Wiz. 1607 — Visitatio decanatus Boboviensis externa — — per Joannem Januszowski a 1607 expedita (Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie nr 5).
- Wiz. 1608 — Visitatio ecclesiae collegiatae civitatis Novae Sandecensis per Joannem Januszowski a. 1608 expedita (Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie nr 5).
- Wiz. 1608a — Visitatio decanatus Sandecensis et Novi Fori externa per Joannem Januszowski a. 1608 expedita (Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie nr 5).
- Wiz. 1608b — Visitatio ecclesiarum in decanatibus Mielecensi, Ropczycensi, Strzyzoviensi, Jaslensi, Zmigrodensi et Biecensi per Petrum Skidzienski et Martinum Kłocinski a. 1608 expedita (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 26).
- Wiz. 1610 — Visitatio ecclesiarum in districtu ac officialatu Pilznensi per Laurentium Grutium a. D. 1610 expedita (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 29).
- Wiz. 1611 — Visitatio ecclesiarum decanatus Novi Montis — — Novi Fori per Petrum Studzienski a. D. 1611 expedita (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 31).
- Wiz. 1618 — Visitatio decanatus Gryboviensis, Sandecensis, Neoforiensis, Jaslensis, Zmigrodensis, Pilznensis [a nadto s. 213—267 dekanaty: Biecz, Strzyżów, Ropczyce] per Nicolaum Wąsowicz a. 1618 (Pilzno 1619) expedita (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 39).
- Wiz. 1618a — Visitatio decanatus Dopczicensis, Lipnicensis — — a. 1618 expedita (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 40).
- Wiz. 1619 — Visitatio decanatus Becensis, Jaslensis, Smigrodensis, Pilznensis, Strzyzoviensis, Ropczycensis, Melecensis a. 1618—1619 peracta (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 37).
- Wiz. 1639 — Visitatio decanatus Neoforiensis [et Sandecensis] externa a. 1639 peracta (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 43).
- Wiz. 1665 — Acta visitationis in duobus decanatibus Lipnicensi et Dopczycensi a. 1665 expedita (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 47).
- Wiz. 1678 — peditae. Acta visitationis decanatus Robczicensis, Acta visitationis decanatus Mielecensis a. 1678 ex-

- Strzyżoviensis, Pilznensis a. 1678 expeditae (Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie nr 6).
- Wiz. 1721 — Visitatio decanatus Mielcensis [Ropczycensis] a. 1721 peracta (Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie nr 6).
- Wiz. 1722 — Visitatio decanatus Strzyżoviensis a. D. 1722 expedita (Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie nr 11).
- Wiz. 1723—1728 — Visitatio interna et externa Officialatus Sandecensis per Josephum de Zakliczyn Jordan [dekanaty: Nowy Sącz, N. Targ, Spisz, Bobowa] a. 1723—1728 peracta (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie nr 60).
- Wiz. 1758 — Actus visitatorius incliti decanatus Pilznensis a. D. 1758 expeditus (Archiwum Diecezjalne w Przemyślu nr 328).
- Wiz. 1764 — Actus aliæ visitationis decanalis decanatus Pilznensis a. D. 1764 inchoatus (Archiwum Diecezjalne w Przemyślu nr 328).
- Wiz. 1765 — Visitatio decanatus Neoforiensis per Jacobum Laskalski a. 1765 peracta (Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie nr 52).
- Wiz. 1781 — Descriptio actus visitationis decanatus Pilznensis a. D. 1781 inchoati (Archiwum Diecezjalne w Przemyślu nr 328).
- Wiz. 1793 — Prothocolum visitationis ecclesiarum in dioecesi Tarnoviensi, decanatu Neoforiensi reperibilium a. 1792 (Archiwum Diecezjalne w Tarnowie).
- Wiz. 1793a — Elenchus ecclesiarum decanatus Ropczycensis a. D. 1793 (Archiwum Diecezjalne w Przemyślu nr 338).
- Wiz. 1793b — Elenchus ecclesiarum decanatus Strzyżoviensis a. D. 1793 (Archiwum Diecezjalne w Przemyślu nr 348).
- Wiz. 1793c — Liber visitationum — — in decanatu Łęcensi confectus a. 1793 et 1794 per Michaelem Skoczniowski dec. for, Łęcensem (APar. w Łącku, bez sygn.).
- Wiz. 1797 — Księga wizytacji dekanatu strzyżowskiego [m. in. wizytacja z r. 1797]. (Archiwum Diecezjalne w Przemyślu nr 350).
- Wojciechowski. Ze studiów — Z. Wojciechowski: Ze studiów nad organizacją państwa polskiego za Piastów. Lwów 1924.
- Zakrzewski: Najdawniejsze dzieje — St. Zakrzewski: Najdawniejsze dzieje klasztoru cystersów w Szczyrzycu (1238—1282). *Rozpr. Akad. Umiej. Wydz. Hist.-Filoz.* Ser. 2. T. 16 (og. zb. t. 41): 1902 s. 1—75.

WSTĘP

1. POWSTANIE, OBSZAR I GRANICE ARCHIDIAKONATU SĄDECKIEGO

Pierwsze wiadomości o najdawniejszej przynależności obszaru późniejszego archidiakonatu sądeckiego do terytorialnej organizacji diecezji krakowskiej podają akta Kamery Apostolskiej z r. 1325, zaliczające dekanat dębicki do prepozytury wiślickiej, a dekanaty tarnowski, sądecki i zręciński (późn. jasielski) do archidiakonatu krakowskiego¹. Pierwotnie prawdopodobnie cały obszar późniejszego archidiakonatu podlegał jurysdykcji katedralnego archidiakona krakowskiego i dopiero z chwilą tworzenia archidiakonatów okręgowych doszło do jego podziału, m. in. na archidiakonaty krakowski i prepozyturę wiślicką, co stało się zapewne za rządów bpa Gedki (1166—1185)^{1a}.

Geneza erekcji archidiakonatu zawierała w sobie kilka przyczyn natury duszpastersko-społecznej. Do pierwszych należy zaliczyć wzrastającą z każdym dniem ilość parafii, tak w archidiakonacie krakowskim, jak i prepozyturze wiślickiej. W r. 1325 archidiakonaty obejmowały 285 parafii, w r. 1350 — 337 i ok. 1440 — 398. Moment ten podkreślił zarówno dokument fundacyjny archidiakonatu, jak i współczesny świadek i prawdopodobnie wykonawca dekretu kardynała Oleśnickiego — J. Długosz². Niemniej ważną przyczyną erekcji archidiakonatu było zagadnienie dużego obszaru archidiakonatu krakowskiego, co podkreślił również Długosz; Oleśnickiemu bowiem, jak pisze, przyswiecała myśl, aby „ułatwić wiernym tych terenów wymiar sprawiedliwości i ulżyć ciężarów administracyjnych, ponieważ nawet w sprawach podrzędniejszych wzywano ich... do Krakowa“³. Należy również przyjąć, że „utworzenie archidiakonatu miało w zamiarach Oleśnickiego położyć kres procesowi przejmowania parafii łacińskich przez Kościół prawosławny na terenie południowo-wschodniej krakowskiej diecezji, rozpoczętemu w XV w. pod wpływem fali osadnictwa pastersko-wołoskiego“⁴. Można również przypuszczać, że organizowanie nowego okręgu administracyjnego miało na celu także odzyskanie parafii spiskich w rejonie Podolińca i Lubowli, zajętych przez arcybiskupa ostrzyhomskiego.

Erekcji archidiakonatu dokonał kard. Zbigniew Oleśnicki, biskup krakowski 4 X 1448 z równoczesnym ufundowaniem kolegiaty pod wezw. św. Małgorzaty p. i m. w Nowym Sączu. Erygowana kapituła posiadała 4 prałatury (prepozyt, dziekan, archidiakon, kustosz) i 4 kanonie gremialne, przy czym archidiakon otrzymał trzecią stallę w kolegiacie, po prepozycie i dziekanie⁴.

Na uposażenie archidiakonii wyznaczył kardynał bogate beneficjum parafialne w Podegrodziu k/Nowego Sącza, wcielone do majątku kolegiaty⁵. Prawo

¹ Całość informacji dotyczących archidiakonatu sądeckiego oparto na: B. Kumor: Organizacja archidiakonalna w Małopolsce Południowej. *Prawo kanon.* R. 2: 1959 s. 391—423.

^{1a} Nieco inaczej E. Wiśniewski: Początki prepozytury wiślickiej. *Spraw. TN KUL.* Nr 12: 1961 s. 74—76.

² LBD II s. 234.

³ Tamże I s. 544.

⁴ Jw. I s. 546—574.

⁵ Jw. I s. 549 n.

patronatu i prezenty na archidiaconę zarezerwował Oleśnicki dla siebie i swoich następców⁶.

Po uzyskaniu zgody archidiacona krakowskiego Derśława z Bożynowa i prepozyta wiślickiego Derśława z Krzyżanowic kard. Oleśnicki wyłączył spod jurysdykcji pierwszego dekanaty: sądecki, biecki, bobowski, nowotarski i jasielski oraz z prepozytury wiślickiej dekanat pilzneński i poddał je nowokreowanemu archidiaconowi sądeckiemu⁷. Był to zatem obszar bardzo znaczny obejmujący Podhale, Sądeczynę, Pogórze Bieckie, Kotlinę Jasielską, Pilzneńskie, Dębickie i Mieleckie, sięgający na południu granicy politycznej z Węgrami (Jaślika, Dukla, Muszyna, Krościenko, Nowy Targ, Czarny Dunajec), na zachodzie zaś i północy opierający się o koryto Dunajca i Białej, a w rejonie Borowej k/Mielca dochodzący do basenu Wisły.

Rekonstrukcja pierwotnych granic archidiaconatu nastęrcza pewne trudności; informacje bowiem podane przez Długosza są, niestety, w wielu wypadkach błędne i zawierają wiele nieścisłości. Z ogólnego wykazu parafii zaliczonych przez Długosza do archidiaconatu sądeckiego 37 należało do archidiaconatu krakowskiego lub prepozytury tarnowskiej; i odwrotnie — 8 parafii umiejscowionych przez niego w archidiaconacie krakowskim wchodziło w rzeczywistości do sądeckiego. W sumie ok. 150 parafii, jak informuje Długosz, zostało włączonych do nowego archidiaconatu, zajmującego tym samym drugie miejsce w diecezji pod względem ilości kościołów parafialnych.

Granice archidiaconatu nie ulegały zasadniczym zmianom aż do r. 1765. Wprawdzie na przestrzeni czasowej od 1448—1765 w archidiaconacie powiększyła się liczba dekanatów z 6 na 11 (doszły dekanaty: mielecki, ropczycki, żmigrodzki, stryżowski i spiski), ale stało się to przeważnie na skutek podziału istniejących okręgów dekanalnych na mniejsze, a tylko w wypadku dekanatu spiskiego przez przyłączenie go do archidiaconatu sądeckiego. Większe zmiany w stanie posiadania archidiaconatu nastąpiły dopiero w drugiej połowie XVIII w. Mianowicie 5 VII 1765 bp krak. Kajetan Sołtyk odłączył od archidiaconatu sądeckiego 4 dekanaty (żmigrodzki, jasielski, biecki i bobowski) z 71 parafiami i filiami oraz wcielił je do archidiaconatu wojnickiego⁸.

W l. 1448—1765 niektóre parafie należały przez pewien czas do archidiaconatu sądeckiego a przy okazji nowych podziałów na dekanaty wiejskie znalazły się poza jego granicami; inne natomiast początkowo nie należały do niego a tylko z biegiem czasu, w podobnych okolicznościach, zostały tu dołączone. Tak np. dopiero w r. 1711, na synodzie diecezjalnym, przyłączono do dekanatu nowotarskiego w archidiaconacie sądeckim parafie Raba, Rabka, Jordanów i Łętownia z dekanatu dobczyckiego w archidiaconacie krakowskim⁹. Do dekanatu sądeckiego należały w l. 1448—1595 parafie Siedlce i Wojakowa a w l. 1555—1711 Ptaszkowa. W r. 1595 parafię Siedlce przydzielono do dekanatu bobowskiego (później archidiaconat wojnicki), Wojakowę do dekanatu lipnickiego (późn. archidiaconat wojnicki), zaś Ptaszkowę do dekanatu

⁶ Jw. I s. 571.

⁷ Jw. I s. 567.

⁸ Por. J. Szymański: Powstanie archidiaconatu wojnickiego i jego organizacja. *Roczn. teol.* — *kanon.* T. 5: 1959 z. 4 s. 83—102.

⁹ Syn. 1711 s. 14.

bobowskiego¹⁰. W l. 1513—1577 należały nadto do opisywanego archidiakonatu parafie: Zdzarzec, Dąbrowa k/Tarnowa, Gawłuszowice, Zassów, Cmolas, Ranizów; podobnie w l. 1561—1577 Kolbuszowa oraz w r. 1513 niezidentyfikowana parafia Bodzanów¹¹. W r. 1596 parafie Zdzarzec i Zassów należały do dekanatu tarnowskiego (w prepozyturze tarnowskiej), a Dąbrowa k/Tarnowa do dekanatu opatowieckiego w archidiakonacie krakowskim¹²; tak samo w r. 1604 parafie Cmolas, Ranizów i Gawłuszowice wchodziły do archidiakonatu sandomierskiego¹³.

Oprócz poszerzenia granic archidiakonatu na Podhalu przyłączono do niego pod koniec XVI w. nowoufundowane parafie w dekanacie mieleckim (na terenie puszczy sandomierskiej): Radomyśl Wielki, Wadowice i Zgórsko oraz Borowę i Czermin, przynależne dotychczas do dekanatu księżnickiego w archidiakonacie krakowskim¹⁴.

Dla całości obrazu rozwoju archidiakonatu można podać jego statystykę historyczną. I tak za czasów Długosza archidiakonat obejmował: 1 kolegiatę (Nowy Sącz), 6 dekanatów (N. Targ, Sącz, Bobowa, Biecz, Jasło i Pilzno) z ok. 150 parafiami i filiami¹⁵. W r. 1513 — 1 kolegiatę, 6 dekanatów oraz 184 parafie i filie¹⁶. W r. 1539 — 2 kolegiaty (N. Sącz, Bobowa), 6 dekanatów, 164 parafie i filie¹⁷. W l. 1595—1596 — 2 kolegiaty, 9 dekanatów (doszły: Mielec, Ropczyce, Żmigród) oraz 174 parafie i filie¹⁸. W r. 1621 — 2 kolegiaty, 10 dekanatów, oraz 176 parafii i filii¹⁹. W r. 1711 — 2 kolegiaty, 3 oficjałaty okręgowe (Pilzno, Biecz, Sącz), 11 dekanatów (doszedł dek. spiski) oraz 187 parafii²⁰. W r. 1772 — 1 kolegiata (N. Sącz), 16 propozytur, 2 oficjałaty okręgowe (Pilzno, Sącz), 7 dekanatów (od 1765 odłączono do archidiakonatu wojnickiego dekanaty: bobowski, biecki, jasielski i żmigrodzki) oraz 134 parafie i filie²¹.

2. ORGANIZACJA DEKANALNA W ARCHIDIAKONACIE SADECKIM DO R. 1772

Początki organizacji dekanalnej na terenach późniejszego archidiakonatu sądeckiego datują się na drugą połowę XII w.¹ Z tego też czasu, być może, pochodzą dekanaty: sądecki, tarnowski² i jasielski. Prawdopodobnie za rządów bpa Nankera (1320—1327) utworzono dekanat dębicki czyli leśny

¹⁰ LR 1513 k. 30, 32; LR 1577 k. 88, 92; Wiz. 1595 k. 7'—8 (Siedlce); Wiz. 1596a k. 176'—178 (Wojakowa); Syn. 1711 s. 14; Wiz. 1766 s. 99—108 (Ptaszkowa).

¹¹ LR 1513 k. 63', 66, 66', 67', LR 1527 k. 132; LR 1561 k. 59; LR 1577 k. 104, 105', 106', 108.

¹² Wiz. 1596 k. 3'—7, 159—161.

¹³ Wiz. 1604 k. 24'—29.

¹⁴ LR 1577 k. 63—64; Wiz. 1595 k. 46—51.

¹⁵ LPD I s. 544—573; II s. 234—305.

¹⁶ LR 1513 k. 23'—66'

¹⁷ LR 1539 k. 22'—55.

¹⁸ Wiz. 1595 k. 2—144; Wiz. 1596 k. 1—68.

¹⁹ Syn. 1621 s. 33—35.

²⁰ Syn. 1711 s. 13—14.

²¹ Por. zasadniczą część pracy.

¹ B. Kumor, Początki organizacji dekanalnej na ziemiach polskich. *Rocz-i teol.-kanon.* T. 7: 1961 z. 2 s. 89—101.

² J. Szymański (Dekanat wojnicki w świetle niektórych uwag o organizacji dekanalnej diecezji krakowskiej w XIII—XVI w. *Rocz-i teol.-kanon.* T. 8: 1961 z. 1 s. 75—95) przyjmuje, że w połowie XIII w. istniał już dekanat wojnicki; dekanat tarnowski miał powstać w l. 1470—1513.

(późniejszy pilzneński), wzmiankowany po raz pierwszy przez źródła w r. 1325³. Powstał on z parafii przynależnych uprzednio do dekanatu tarnowskiego. Dekanat długopolski (późniejszy nowotarski), wspomniany pierwszy raz w r. 1350⁴, erygował prawdopodobnie bp krak. Bodzanta (1348—1366) przez wyłączenie niektórych parafii z dekanatu sądeckiego.

Dalszy rozwój organizacji dekanalnej przypada na wiek XV. Prawdopodobnie należy przyjąć, że dokonał jej bp Zbigniew Oleśnicki w l. 1436—1446. Z tego okresu datują się zapewne dekanaty: biecki i bobowski, powstałe z podziału dekanatów jasielskiego i sądeckiego. W tym czasie też przeniesiono siedziby dekanatów z Dębicy do Pilzna i z Długopola do Nowego Targu.

Następne rozgraniczenie dekanatów nastąpiło w l. 1577—1595. Twórcą nowych dekanatów był prawdopodobnie administrator diecezji krakowskiej kard. Jerzy Radziwiłł (1591—1600), albowiem istnienie ich odnotowują pierwszy raz wizytacje diecezji z l. 1595/96. Na terenie archidiaconatu sądeckiego zostały utworzone trzy nowe dekanaty: mielecki i ropczycki — przez podział dekanatu pilzneńskiego i żmigrodzki z dekanatu jasielskiego. Ostatnie dwa dekanaty — strzyżowski i spiski utworzono w pierwszej połowie XVII w. Dekanat strzyżowski powstał najpóźniej w l. 1602—1604, za kard. Bernarda Maciejowskiego, na skutek podziału ropczyckiego. Pierwszy raz wymienia go wizytacja z r. 1604, podczas gdy wizytacja z r. 1602 zalicza sam Strzyżów jeszcze do dekanatu ropczyckiego. Dekanat spiski powołał do życia bp Piotr Gembicki, na synodzie diecezjalnym w Krakowie w r. 1643, dla 6 parafii spiskich, włączonych ostatecznie do diecezji krakowskiej archidiecezji ostrzyhomskiej. Ostatni przedrozbiorowy synod diecezji krakowskiej z r. 1711, poza meznacznymi przesunięciami granic poszczególnych dekanatów, nie wniósł zasadniczych zmian w strukturze dekanalnej archidiaconatu sądeckiego.

Poniższy wykaz daje przegląd zmian w przynależności dekanalnej poszczególnych parafii w l. 1325—1772 w granicach archidiaconatu sądeckiego z r. 1765.

a) Dekanat sądecki 1326—1358

- 1326/27 Zbyszyce, Nawojowa, Żeleźnikowa, Barcice, Męcina, Czarny Potok, Przyszowa, Mogilno, Chomranice, Długołęka, Podegrodzie, Mystków, Wielogłowy, Tropie (Sancto Swirado), Siedliska, Jakubkowice, Tęgorborze, Jazowsko, Łukowica, St. Sącz, Moszczenica, Siedlce, Biegonice, Łącko, Nowy Sącz⁵.
- 1328 Wymieniono nadto: Drózków⁶.
- 1333 Wymieniono tylko: Sącz, Mystków⁷.
- 1335 Wymieniono nadto: Wojakowa, Wilczyńska, Kruźłowa, Iwkowa.
Brak: Nawojowa, Drózków (ten ostatni również we wszystkich następnych przekazach)⁸.
- 1336 Wymieniono nadto: Lipnica Wielka, Pisarzowa.
Brak: Nawojowa, Mogilno, Mystków, Wilczyńska⁹.
- 1337 Brak: Zbyszyce, Żeleźnikowa, Długołęka, Podegrodzie, Mystków, Wielogłowy, Tropie, Jakubkowice, Jazowsko, Siedlce, N. Sącz, Wojakowa¹⁰.

³ Całość informacji oparto na: B. Kumor. Rozwój sieci dekanalnej w południowej części diecezji krakowskiej do r. 1772. *Roczn. teol.-kanon.* T. 9: 1962 z. 1 s. 77—98.

⁴ MPV II s. 375.

⁷ Jw. I s. 355.

⁵ Jw. II s. 143—146, 216—219.

⁸ Jw. I s. 370.

⁶ Jw. I s. 305—307.

⁹ Jw. I s. 384.

¹⁰ Jw. I s. 394 n.

- 1338/39 Wymieniono tylko: Pisarzowa, Tropie, Lipnica Wielka, Czarny Potok ¹¹.
 1339/40 Wymieniono tylko: Pisarzowa, Długoleka, Tropie, Biegonice ¹².
 1342 Wymieniono tylko: jak wyżej ¹³.
 1343 Wymieniono tylko: Nowojowa, Żeleźnikowa, Pisarzowa, Chomranice. Długoleka, Podegrodzie, Tropie, Biegonice, Łącko, Wielogłowy ¹⁴.
 1344 Oprócz parafii z r. 1343 wymieniono nadto: Męcina, Siedlce, Moszczenica, Wojakowa, Bobowa ¹⁵.
 1345 W stosunku do r. 1326 wymieniono nadto: Pisarzowa, Kruźlowa, Lipnica Wielka, Wojakowa.
 Brak: Barcice, Czarny Potok, Siedliska, Łukowica, St. Sącz, Siedlce, Łącko ¹⁶.
 1346 Wymieniono nadto (w stos. do r. 1326): Wilczyńska, Kruźlowa, Pisarzowa, Iwkowa, Lipnica Wielka, Bobowa, Grybów ¹⁷.
 1347 Brak (w stos. do r. 1346): Długoleka ¹⁸.
 1348 Brak (w stos. do r. 1346): Długoleka, Jakubkowice ¹⁹.
 1349 Brak (jw.): Długoleka, Moszczenica ²⁰.
 1350 Brak (jw.): Długoleka, Lipnica Wielka ²¹.
 1351 Brak (jw.): Czarny Potok, Długoleka, Jakubkowice, St. Sącz, Moszczenica, Siedlce ²².
 1352 Brak (jw.): Czarny Potok, Długoleka, Jakubkowice, Moszczenica, Siedlce ²³.
 1353 Brak (jw.): Czarny Potok, Mogilno, Długoleka, Jazowsko, St. Sącz, Moszczenica, Siedlce ²⁴.
 1354 Brak (jw.): Długoleka, Jakubkowice, St. Sącz ²⁵.
 1355 Brak (jw.): Czarny Potok, Długoleka, Mogilno, Podegrodzie, Jakubkowice, Jazowsko ²⁶.
 1356 Brak (jw.): Czarny Potok, Mogilno, Długoleka. Podegrodzie, Jakubkowice, Jazowsko ²⁷.
 1357 Brak (jw.): Czarny Potok, Mogilno, Długoleka, Jakubkowice, Łącko.
 Wymieniono nadto: Ujanowice, Bruśnik, Korzenna, Szalowa ²⁸.
 1358 Wymieniono nadto: Nowa Przydanica, Ciężkowice, Gromnik.
 Brak (jw.): Pisarzowa, Czarny Potok, Mogilno, Chomranice, Długoleka, Podegrodzie, Jakubkowice, Szalowa, Iwkowa ²⁹.
 1350/51 Wymieniono nadto (w stos. do r. 1326): Pisarzowa, Kruźlowa, Iwkowa, Grybów, Lipnica Wielka, Drózków, Grywałd, Wilczyńska ³⁰.
 1354/55 Brak (w stos. do r. 1350): Długoleka, Jakubkowice, Grywałd, Grybów ³¹.
 1355 Brak (jw.): Czarny Potok, Chomranice, Długoleka, Podegrodzie, Jakubkowice, Łukowica St. Sącz, Wojakowa, Moszczenica, Siedlce, Lipnica Wielka, Grywałd ³².

Dekanat sądecki 1513—1728 *

- 1513 Zbyszyce, Wielogłowy, Siedlce, Mystków, Kamionka, Nawojowa, Żeleźnikowa,
 1527 Biegonice, St. Sącz, Barcice, Jazowsko, Łącko, Łukowica, Czarny Potok, Po-

¹¹ Jw. II s. 174.

¹² Jw. II s. 177, 179.

¹³ Jw. II s. 181.

¹⁴ Jw. II s. 183.

¹⁵ Jw. II s. 185.

¹⁶ Jw. II s. 188 n.

¹⁷ Jw. II s. 195.

¹⁸ Jw. II s. 204 n.

¹⁹ Jw. II s. 214.

²⁰ Jw. II s. 224.

²¹ Jw. II s. 233.

²² Jw. II s. 242 n.

²³ Jw. II s. 251 n.

²⁴ Jw. II s. 260.

²⁵ Jw. II s. 267.

²⁶ Jw. II s. 275.

²⁷ Jw. II s. 283.

²⁸ Jw. II s. 293.

²⁹ Jw. II s. 297 n.

³⁰ Jw. II s. 345—349.

³¹ Jw. II s. 397 n.

³² Jw. II s. 413—414; 436 n. podano 12 parafii m. in. Czarny Potok, Chomranice, Długoleka, Podegrodzie, Jakubkowice, Łukowica, Moszczenica, Lipnica Wielka, Grywałd.

- degradzie, Kanina, Przyszowa, Pisarzowa, Męcina, Jakubkowice, Tropie, Długoleka, Nowy Sącz, Ujanowice, Chomranice, Tęgorborze, Piwniczna, Wojakowa³³.
- 1529 1561 Brak: Długoleka, Wojakowa (i w następnych przekazach)³⁴.
- 1539 1577
- 1596 Wymieniono nadto: Iwkowa, Muszyna, Limanowa, Ptaszkowa, Kamienica³⁵.
- 1608 Nadto: Rożnów, Dąbrówka (filie).
Brak: Muszyna³⁶.
- 1618 Nadto: Tylicz.
Brak: Rożnów, Dąbrówka (i w następnych), Nowojowa, Kanina, Tropie, Iwkowa (dwóch ostatnich brak w następnych przekazach) Ptaszkowa³⁷.
- 1621 1711 Brak: Tylicz, Siedlce (tej ostatniej także w następnych przekazach)³⁸.
- 1655
- 1639 Brak: Barcice, Muszyna, Żeleźnikowa, Jazowsko, Kamienica, Tylicz, Ptaszkowa, Biegonice, Podegrodzie, Czarny Potok³⁹.
- 1728 Brak: St. Sącz, Moszczenica, Ptaszkowa, Podegrodzie⁴⁰.

b) Dekanat długopolski (nowotarski) 1350—1765

- 1350/51 Nowy Targ, Stare Cło, Klikuszowa, Szaflary, Waksmund, Phyfer (Harkłowa?), Czarny Dunajec, Clessino (Dębno?), Sromowce Wyżne, Sromowce Niżne, Szczawnica (Wyleczko?), Krościenko, Villa Ywconis (Tylmanowa?)⁴¹.
- 1353 Wymieniono nadto: Maniowy, Grywałd⁴².
- 1513 Wymieniono: Nowy Targ, Ostrowsko, Harkłowa, Maniowy, Sromowce Wyżne, Sromowce Niżne, Szczawnica (alias Stobnica), Krościenko, Tylmanowa, Waksmund, Łopuszna, Kluszkowce (Thleczkowycze), Szaflary, Grywałd, Ludźmierz, Stare Cło, Klikuszowa (Cletuschow), Klyschno (Dębno?), Wysko (?)⁴³.
- 1527 Nadto: Gnojnik (?), Kamienica⁴⁴.
- 1529
- 1539 Brak: Tylmanowa, Stare Cło, Klyschno, Wysko (brak we wszystkich następnych przekazach)⁴⁵.
- 1561 1577 Brak: Klikuszowa⁴⁶.
- 1596 1608 Wymieniono nadto: Czarny Dunajec, Ochotnica, Dębno⁴⁷.
- 1611 1621 Brak: Kamienica⁴⁸.
- 1618 1655

* Ponieważ informacje Długosza na temat przynależności dekanalnej poszczególnych parafii są bardzo niedokładne, w licznych wypadkach nawet wprost błędne, dlatego w niniejszym wykazie nie podano przynależności dekanalnej parafii w okresie XV w.

³³ LR 1513 k. 30—32; LR 1527 k. 65'—70.

³⁴ LR 1529 s. 354 nn., LR 1539 k. 27—29; LR 1561 k. 87—89' (wymieniono nadto: Wojakowa); LI: 1577 k. 88—92.

³⁵ Wiz. 1596 k. 14'—46.

³⁶ Wiz. 1608 s. 1—155.

³⁷ Wiz. 1618 s. 74—168.

³⁸ Syn. 1621 s. 34 n., Starowolski 1655 k. E; Syn. 1711 s. 14 (Tylicz).

³⁹ Wiz. 1639 k. 355—370'.

⁴⁰ Wiz. 1728 s. 81—221.

⁴¹ MPV II s. 375, 386 (w drugim wykazie brak N Targu).

⁴² Jw. II s. 432 n.

⁴³ LR 1513 k. 32—33.

⁴⁴ LR 1527 k. 70'—72; LR 1529 s. 271 nn.

⁴⁵ LR 1539 k. 29—29'.

⁴⁶ LR 1561 k. 40'—41, LR 1577 k. 102'—103.

⁴⁷ Wiz. 1596 k. 47'—68; Wiz. 1608 s. 1—75

⁴⁸ Wiz. 1611 k. 77—94'; Wiz. 1613 s. 169—212; Syn. 1621 s. 35; Starowolski 1655 k. E.

- 1639 Wymieniono nadto: Białka ⁴⁹.
 1711 Nadto: Jordanów, Łętownia, Raba, Rabka.
 Brak: Białka ⁵⁰.
 1723 Nadto: Chochołów.
 Brak: Białka ⁵¹.
 1765 Nadto: Cieniawa, Spytkowice.
 Brak: Dębno ⁵².

c) Dekanat dębicki (pilzneński) 1326—1758

- 1326/27 Dębica, Zdżarzec (Zarecz), Lubzina, Dąbrowa, Łęki, Sędziszów, Czudec,
 1328 Dobrzeczków, Książnice, Straszęcin, Przecław (dwóch proboszczów), Gawłuszowice, Brzeźnica, Chorzeliów ⁵³.
 1335 Brak: Zdżarzec, Lubzina, Dąbrowa, Łęki, Czudec, Chorzeliów ⁵⁴.
 1336 Wymieniono nadto: Lipnica (?).
 Brak: Łęki, Gawłuszowice, Chorzeliów ⁵⁵.
 1337 Wymieniono tylko: Dębica, Dobrzeczków, Straszęcin, Brzeźnica, Czudec ⁵⁶.
 1338 Wymieniono tylko: Przecław ⁵⁷.
 1339 1342 Wymieniono tylko: Strzyżów ⁵⁸.
 1340 Wymieniono tylko: Przecław, Strzyżów ⁵⁹.
 1343 Wymieniono tylko: Przecław, Sędziszów, Strzyżów ⁶⁰.
 1344 Wymieniono tylko: Dobrzeczków, Strzyżów ⁶¹.
 1345 Wymieniono tylko: Łączki, Dobrzeczków, Przecław ⁶².
 1346 W stosunku do r. 1326 wymieniono nadto: Strzyżów, Zassów.
 Brak: Zdżarzec, Gawłuszowice (i we wszystkich następnych), Brzeźnica ⁶³.
 1347 Brak (w stos. do r. 1346): Dąbrowa, Łęki, Sędziszów, Brzeźnica ⁶⁴.
 1348 Brak (jw.): Dąbrowa, Brzeźnica ⁶⁵.
 1349 Brak (jw.): Brzeźnica ⁶⁶.
 1350 Brak (jw.): Łęki, Straszęcin ⁶⁷.
 1351 Brak (jw.): Brzeźnica ⁶⁸.
 1352 Brak (jw.): Czudec, Brzeźnica ⁶⁹.
 1353 Brak (jw.): Sędziszów, Czudec, Przecław, Brzeźnica, Zassów ⁷⁰.
 1354 Brak (jw.): Czudec, Brzeźnica, Chorzeliów, Zassów ⁷¹.
 1355 Brak (jw.): Łęki, Czudec, Brzeźnica ⁷².
 1356 Brak (jw.): Dąbrowa, Sędziszów, Czudec, Starzęcin, Przecław, Brzeźnica ⁷³.
 1357 Wymieniono tylko: Łączki, Przecław, Zassów, Książnice, Chorzeliów, Sędziszów, Dobrzeczków ⁷⁴.
 1358 Nadto: Góra Ropczycka ⁷⁵.
 Brak (w stos. do r. 1326): Dębica, Lubzina, Łęki, Czudec, Straszęcin, Brzeźnica, Strzyżów.

⁴⁹ Wiz. 1639 k. 325—355.

⁵⁰ Syn. 1711 s. 14.

⁵¹ Wiz. 1723 s. 1—80.

⁵² Wiz. 1765 k. 1—33.

⁵³ MPV I s. 157 n., 232 r

⁵⁴ Jw. I s. 375.

⁵⁵ Jw. I s. 387.

⁵⁶ Jw. I s. 397.

⁵⁷ Jw. II s. 175.

⁵⁸ Jw. II s. 177, 181.

⁵⁹ Jw. II s. 179.

⁶⁰ Jw. II s. 183.

⁶¹ Jw. II s. 186.

⁶² Jw. II s. 190.

⁶³ Jw. II s. 197 n.

⁶⁴ Jw. II s. 207.

⁶⁵ Jw. II s. 216 n.

⁶⁶ Jw. II s. 226.

⁶⁷ Jw. II s. 235.

⁶⁸ Jw. II s. 245.

⁶⁹ Jw. II s. 254.

⁷⁰ Jw. II s. 262.

⁷¹ Jw. II s. 269.

⁷² Jw. II s. 277.

⁷³ Jw. II s. 285.

⁷⁴ Jw. II s. 293.

⁷⁵ Jw. II s. 300.

- 1350/51 Stan z r. 1326 ⁷⁶.
 1354/55 Brak: Sędziszów, Czudec, Brzeźnica, Chorzelów ⁷⁷.
 1355 Brak: Zdżarzec, Lubzina, Łęki, Sędziszów, Czudec, Brzeźnica ⁷⁸
 1513 Wymieniono parafie: Dębica, Zdżarzec, Lubzina, Dąbrowa, Łączki, Sędziszów, Dobrzechów, Strzyżów, Konieczkowa, Czudec, Książnice, Straszęcin, Przecław, Gwałuszwice, Chorzelów, Mielec, Rzochów, Dobrków, Połomia, Lutcza, Zgłobień, Strzeschow (?), Niewodna, Łączki k/Strzyżowa, Kozłów Zassów, Bodzanów (?), Trzciana, Nockowa, Ropczyce, Pilzno, Łęki, Brzeźnica, Góra Ropczycka, Gumniska, Wielopole, Brzeziny, Zwiernik, Lubcza, Mrowła, Witkowice, Ossytek (?), Cmolasy, Ranżów ⁷⁹.
 1527 Brak: Ossytek (i w następnych przekazach) ⁸⁰.
 1539 Brak: Strzeschow (?), Bodzanów (?) (i w następnych przekazach) ⁸¹.
 1561 Nadto: Kolbuszowa.
 Brak: Zdżarzec, Chorzelów, Przecław ⁸².
 1577 Nadto: Wadowice.
 Brak: Cmolasy, Zdżarzec, Chorzelów ⁸³.
 1596 1711 Wymieniono tylko (po podziale dekanatu): Pilzno, Zwiernik, Jodłowa, 1621 1758 Brzostek, Brzyńska, Biedziedza, Lubla, Fryszak, Siedliska, Dobrków, 1655 Łęki, Lubcza, Przeczycza, Kleczie, Kołaczyce, Sieklówka, Gogolów, Brzeziny, Gumniska ⁸⁴.
 1602 Brak: Sieklówka ⁸⁵.
 1608 1610 Brak: Brzeziny, Gumniska ⁸⁶.
 1618 Brak: Siedliska, Dobrzechów, Sieklówka, Gogolów, Brzeziny, Gumniska ⁸⁷.
 1619 Brak: Łęki ⁸⁸.

d) Dekanat mielecki 1595—1711

- 1595 Mielec, Książnice, Brzeźnica, Dębica, Radomyśl, Wadowice, Borowa, Rzochów, Przecław, Lubzina, Straszęcin, Zgórsko, Czermín, Chorzelów ⁸⁹.
 1602 1621 Wymieniono nadto: Niwiska ⁹⁰.
 1608 1655
 1610 1711
 1619
 1618 Brak: Lubzina ⁹¹.

e) Dekanat ropczycki 1595—1711

- 1595 Wymieniono: Ropczyce, Góra, Głogów, Trzciana, Nockowa, Pstrągowa, Konieczkowa, Łączki, Strzyżów, Kozłów, Wielopole, Łączki (Kucharskie), Witkowice, Sędziszów, Mrowła, Zgłobień, Czudec, Połomia, Lutcza, Łęki Wielkie, Czarna, Dobrzechów, Niewodna, Mała ⁹².

⁷⁶ Jw. II s. 359'—361.

⁷⁹ LR 1513 k. 63'—66'

⁸² LR 1561 k. 56—59'.

⁷⁷ Jw. II s. 400 n.

⁸⁰ LR 1527 k. 147—155.

⁸³ LR 1577 k. 104—108'.

⁷⁸ Jw. II s. 417.

⁸¹ LR 1539 k. 54—55.

⁸⁴ Wiz. ext. 1596 k. 2—28' Syn. 1621 s. 33 n.; Starowolski 1655 k. D; Syn. 1711 s. 13.

⁸⁵ Wiz. 1602 s. 1—43.

⁸⁶ Wiz. 1608a s. 215—271; Wiz. 1610 k. 33'—48 (Brak Sieklówki).

⁸⁷ Wiz. 1618 s. 313—326.

⁸⁸ Wiz. 1619 k. 202—409'

⁸⁹ Wiz. ext. 1595 k. 30—52'.

⁹⁰ Wiz. 1602 s. 115—165; Wiz. 1608a s. 15—88; Wiz. 1610 k. 13'—25 (brak: Niwiska); Wiz. 1619 s. 707—907; Syn. 1621 s. 33 (brak: Niwiska); Starowolski 1655 k. D3' (brak: Niwiska); Syn. 1711 s. 13 (brak: Niwiska).

⁹¹ Wiz. 1618 s. 353—373.

⁹² Wiz. ext. 1595 k. 53'—

- 1602 Brak: Kozłów, Mała⁹³.
- 1608 Wymieniono tylko (po podziale): Ropczyce, Góra, Czudec, Łączki, Witkowice, Zgłobień, Nockowa, Mała⁹⁴.
- 1610 Nadto: Głowów, Trzciana, Czarna, Mrowla, Brzeziny⁹⁵.
- 1618 Brak: Brzeziny⁹⁶
- 1621 1711 Wymieniono nadto: Kozłów, Ocieka.
- 1655 Brak: Brzeziny⁹⁷.
- f) Dekanat strzyżowski 1608—1722
- 1608 Wymieniono: Wielopole, Dobrzechów, Sędziszów, Głowów, Trzciana, Niewodna, Strzyżów, Czarna, Mrowla, Pstrągowa, Połomia, Lutcza, Łąki, Konieczkowa i Łączki k/Strzyżowa⁹⁸.
- 1610 Brak: Sędziszów, Głogów, Trzciana, Czarna, Mrowla (i w następnych przekazach)⁹⁹.
- 1618 Nadto: Gumniska, Dobrków (brak w następnych przekazach)¹⁰⁰.
- 1619 1655 Wymieniono tylko: Łączki, Łąki, Dobrzechów, Lutcza, Połomia, Pstrągowa, Niewodna, Strzyżów, Konieczkowa, Czudec, Wielopole¹⁰¹.
- 1722 Nadto: Niebylec.
- Brak: Konieczkowa¹⁰².
- g) Dekanat spiski 1711—1723
- 1711 Lubowla, Gniazdo, Podoliniec, Druźbaki Górne, Druźbaki Dolne, Nowa Lubowla, Hobbard¹⁰³.

3. SIEĆ OFICJAŁATÓW OKRĘGOWYCH W ARCHIDIAKONACIE

Celem ułatwienia duchowieństwu i wiernym dochodzenia swych praw, należytego wymiaru sprawiedliwości, utrzymania dyscypliny kościelnej i dążności do zmniejszania kosztów związanych z dostaniem się do trybunału stołecznego, biskupi począwszy od XIII w., dzielili obszerne diecezje na oficjałaty okręgowe (*officialatus forals*), ustanawiając dla nich odrębne trybunały sądowe¹.

Na terenie diecezji krakowskiej najstarszą wzmianką o istnieniu oficjałatów okręgowych jest informacja z r. 1398, odnosząca się do oficjałatu w Sandomierzu². Przekazy o innych oficjałatach okręgowych datują się na wiek XV (Lublin), XVI (Wiślica, Biecz, Pilzno, Bytom, Łuków, Kielce, Tarnów, Sącz) i XVIII — Pilica (1611)³. Pełną i dokładną listę oficjałatów okręgowych w die-

⁹³ Wiz. 1602 s. 49—109.

⁹⁴ Wiz. 1608 s. 95—137.

⁹⁵ Wiz. 1610 k. 25—33'

⁹⁶ Wiz. 1618 s. 341—353; Wiz. 1619 k. 602'—707.

⁹⁷ Syn. 1621 s. 33; Starowolski 1655 k. D3'; Syn. 1711 s. 13.

⁹⁸ Wiz. 1608a s. 137—209.

⁹⁹ Wiz. 1610 k. 25—32.

¹⁰⁰ Wiz. 1618 s. 327—341.

¹⁰¹ Wiz. 1619 k. 409'—602'; Syn. 1621 s. 33; Starowolski 1655 k. E; Syn. 1711 s. 13.

¹⁰² Wiz. 1722 s. 69—107.

¹⁰³ Syn. 1711 s. 14; Wiz. 1723 s. 140—169.

¹ J. Rzepa: Organizacja terytorialna sądownictwa kościelnego w diecezji krakowskiej do pierwszego rozbioru Polski. *Roczn. teol.-kanon.* T. 4:1957 z. 3 s. 94.

² Tamże s. 99.

³ Jw. s. 98—100.

cezji krakowskiej podał synod diecezjalny z 10 II 1621, odbyty za rządów bpa Marcina Szyszkowskiego. Wspomniana diecezja była wtedy podzielona *ex more intitutoque praedecessorum* na 12 oficjałów okręgowych: sandomierski, lubelski, wiślicki, sądecki, biecki, tarnowski, pilzneński, bytomski, radomski, łukowski, kielecki i pilecki⁴. Podział ten przetrwał bez zmian do pierwszego rozbioru Polski (1772).

Terytorium archidiaconatu sądeckiego po r. 1765 dzieliło się na 2 (względnie 3) oficjałaty: sądecki, pilzneński i muszyński dla greko-katolików.

a) oficjałat sądecki

Pierwsze informacje źródłowe o istnieniu oficjałatu sądeckiego pochodzą z drugiej połowy XV w. Dnia 28 maja 1456 r. *Johannes de Wylyepolye, archidiaconus et officialis Sandecensis et canonicus Kielcensis* potwierdza kontrakt kupna i sprzedaży roli Owina w Zabełczu k/Nowego Sącza zawarty między klasztorem klarysek w St. Sączu a Janem Getko dziedzicem Wielopola⁵. Wzmiankowany oficjał sądecki jest identyczny z pierwszym archidiaconem sądeckim, kreowanym przez kard. Oleśnickiego równocześnie z erekcją kolegiaty św. Małgorzaty w Nowym Sączu (4 X 1448)⁶. W oparciu o powyższy fakt można przyjąć, że początki oficjałatu okręgowego w Nowym Sączu prawdopodobnie należy odnieść do rządów kard. Oleśnickiego. Dotąd pierwsza wiadomość o oficjałacie sądeckim pochodziła z r. 1565⁷.

Z braku źródeł trudno cokolwiek powiedzieć o pierwotnych granicach oficjałatu sądeckiego. Pierwszy ze znanych autorów przekazuje źródłowych (1723/28) wymienia w granicach oficjałatu dekanaty: sądecki, nowotarski, bobowski i spiski, o łącznej ilości 75 parafii⁸. Pierwotnie do oficjałatu nie należał dekanat spiski, utworzony dopiero w r. 1643, przejęty pod jurysdykcję biskupów krakowskich po r. 1604⁹. Następne źródło informuje, że w r. 1773 granice oficjałatu sądeckiego obejmowały pięć dekanatów: sądecki, nowotarski, spiski oraz z archidiaconatu wojnickiego (od 1751—1765) dekanaty bobowski i lipnicki, o łącznej ilości 86 parafii¹⁰. Powiększenia terytorialnego oficjałatu dokonał zapewne bp Kajetan Sołtyk w r. 1773, w związku z reorganizacją zarządu diecezji krakowskiej w granicach zaboru austriackiego¹¹. W kilka lat później (1777/78) granice oficjałatu zacieśniono do 4 dekanatów: sądeckiego, bobowskiego, nowotarskiego i spiskiego, podczas gdy dekanat lipnicki (23 parafie) podporządkowano konsystorzowi generalnemu w Zakrzówku¹². Taki stan terytorialny oficjałatu utrzymał się również w r. 1781, kiedy to bp Kajetan Sołtyk dokonał nowego podziału administracyjno-sądowego „galicyjskiej” części diecezji; jedynie dekanat lipnicki poddano wtedy bezpośredniej jurysdykcji oficjała generalnego w Tarnowie¹³. Nowe wytyczenie granic oficjałatu

⁴ Syn. 1621 s. 18. Starowolski 1355 k. B2.

⁵ Sygański · Arendy s. 172 nr 9.

⁶ LBD I s. 571, II s. 235; por. Sygański · Historia. T. 3 s. 89 przyp. 2.

⁷ J. Rzepa, JW. s. 100.

⁸ Wiz. 1723—1728.

⁹ Modelski · Spory s. 82 nn.

¹⁰ AKMK, Prothocollum correspondentiae Celsis. Principis Dni loci Ordinarii Cracoviensis cum Exc. Gubernio Leopoliensi. Vol. I (1773—1774) s. 60 n.; por. J. Rzepa · Konsystorz generalny w Tarnowie (1781—1785). *Nasza Przeszłość*. 7 · 1958 s. 141.

¹¹ J. Rzepa · op. cit., s. 141.

¹² Tamże s. 161.

¹³ AKMK, Prothocollum. Vol. IV (1779—1781) s. 66—67; por. W. Chołkowski · Historia

nastąpiło już po utworzeniu diecezji tarnowskiej (13 III 1786). W rezultacie rokowań polityczno-kościelnych bp tarnowski Florian Janowski dokumentem z 10 XII 1786 powołał do życia dla dekanatu spiskiego „generalny wikariat wieczysty“ w Lubowli, powierzając równocześnie nad nim jurysdykcję kościelną każdorazowemu ordynariuszowi diecezji spiskiej¹¹. Tym samym dekanat spiski został wyłączony z oficjałatu sądeckiego.

Koniec istnieniu oficjałatu położyły rządy józefińskie. Dnia 10 czerwca 1787 r. bp F. Janowski, zadośćczyniac żądaniu władz gubernialnych, zniósł wszystkie oficjałaty okręgowe w diecezji (m. in. sądecki), a jurysdykcję oficjałów przekazał biskupiemu konsystorzowi generalnemu w Tarnowie¹².

b) Oficjałat p i l z n e ń s k i

Pierwsze znane przekazy źródłowe o istnieniu oficjałatu pilzneńskiego pochodzą z połowy XVI w. W dokumencie z 21 VI 1553, dotyczącym zapisu na rzecz bractwa kapłańskiego w Pilźnie, występuje *officialis — et plebanus Pilsnensis*¹³. Dalsze znane uprzednio wzmianki o oficjałacie pochodzą z l. 1572, 1595 i 1598¹⁷.

Terytorium oficjałatu pilzneńskiego obejmowało według źródła z r. 1610 4 dekanaty: mielecki, pilzneński, ropczycki i strzyżowski, o łącznej ilości 52 parafii¹⁸. Takie same granice posiadał oficjałat w r. 1773¹⁹. Prawdopodobnie w związku z erygowaniem konsystorza generalnego dla „galicyjskiej“ części diecezji w r. 1778 bp Sołtyk dokonał nowego jej podziału wyłączając dekanat mielecki z oficjałatu pilzneńskiego i podporządkowując go oficjałowi tarnowskiemu²⁰.

W rezultacie utworzenia 7 III 1781 konsystorza generalnego dla „galicyjskiej“ części diecezji krakowskiej w Tarnowie tenże biskup zreorganizował administrację kościelną na tym terenie. Zniesiono wówczas m. in. oficjałat pilzneński przy czym dekanaty: pilzneński, strzyżowski i mielecki zostały włączone do generalnego oficjałatu tarnowskiego, zaś ropczycki do nowo-erygowanego (27 IV 1781) oficjałatu dzikowskiego (ten ostatni obejmował dekanaty rudnicki, miechociński i ropczycki)²¹. Oficjałat pilzneński zniósł bp F. Janowski 10 IV 1787²².

c) Oficjałat m u s z y ń s k i

Oficjałat muszyński dla unitów zorganizowali biskupi krakowscy z chwilą przystąpienia wyznawców Kościoła prawosławnego do unii z Kościołem rzymskim (1596)²³. Daty jego erekcji nie znamy. Istnienie oficjałatu zaświadcza

polityczna Kościoła w Galicji za rządów Marii Teresy T. 2. Kraków 1909 s. 14., J. Rzepa, jw. s. 161.

¹¹ Kumor. Dzieje s. 58 n., 138—140.

¹² J. Rzepa, jw. s. 169 przyp. 63.

¹³ AOffic. Vol. 84 s. 621—622.

¹⁴ J. Rzepa: Organizacja terytorialna s. 99.

¹⁵ Wiz. 1610 k. 1—48.

¹⁶ AKMK, Prothocollum. Vol. I (1773—1774) s. 60.

¹⁷ J. Rzepa: Konsystorz generalny s. 161.

¹⁸ AKMK, Prothocollum. Vol. IV (1779—1781) s. 67—68; por. W Chotkowski, jw. T. 2 s. 14; J. Rzepa, jw. s. 161; Kumor, jw. s. 28.

¹⁹ J. Rzepa, jw. s. 169 przyp. 63.

²⁰ Kilka dokumentów do dziejów grecko-katolickich parafii w dobrach muszyńskich dawnego biskupstwa krakowskiego. Objął i wyd. J. Krzemieniecki. Kraków 1935 s. 34, 48.

dokument Andrzeja Trzebieckiego z 4 VIII 1659, w którym występuje *Andreas Mayeskı officialis ritus graeci clavis Muszynensis*²⁴. Inwentarz muszyńskiego klucza gospodarczego biskupów krakowskich z r. 1732 wymienia w jego granicach 27 parafii grecko-unickich²⁵. Innych przekazów źródłowych dotyczących oficjałatu muszyńskiego brak.

I. DEKANAT SĄDECKI

PARAFIA ANDRZEJÓWKA (wieś)

Inne źródła. AKapMK, Inwentarz klucza muszyńskiego spisany sede vacante sub regentia W.I.X. Kaspra Szczepkowskiego kan. krak. 9 IX 1732 s. 181 (kopia dokum. z r. 1352).

Opracowania. Kumor: Przejęcie s. 142—144.

I A. Wieś lokował na prawie niemieckim 9 V 1352 Kazimierz Wielki¹. Parafia fundacji królewskiej powstała prawdopodobnie ok. r. 1352². Dalszych informacji brak. Przypuszcza się, że na przełomie XV/XVI w. była tu parafia grecka³.

Patronat królewski⁴. W r. 1391, wraz z prawami własności, patronat przeszedł na biskupstwo krakowskie⁵.

I B. Okręg parafialny obejmował prawdopodobnie tylko wieś Andrzejówkę.

PARAFIA BARCICE (wieś)

Źródła przekrojowe. MPV I i II (1326—1358); Gromnicki, Świętopietrze s. 382 n. (1328—1374, 1551—1563); LBD II s. 226, III s. 355, 359; LR 1513 k. 30'; LR 1527 k. 66; LR 1529 s. 381; LR 1539 k. 27'; LR 1561 k. 87'; Wiz. 1565 s. 363; LR 1577 k. 88'; Rej. pob. 1581a s. 129; Wiz. 1596 k. 26—27; Wiz. 1608a s. 145—148; Wiz. 1618 s. 88—92; Syn. 1621 s. 35; Rej. pob. 1629 s. 192; Starowolski 1655 k. E1; Rej. pob. 1680 s. 205; Syn. 1711 s. 14; Wiz. 1728 s. 173—176; Wiz. 1793c k. 44—47'.

Inne źródła. ADT: Fasc. Barcice (1. Inventarium fundi Barcicensis parochiae — 1784; 2. Inventarium ecclesiae parochialis Barcicensis — 1786; 3. Inventarium ecclesiae paroch. Barcicensis — 1800; 4. Consignatio super documentis et iuribus ecclesiae parochialis Barcicensis — 1855); APar. w Barcicach, Liber documentorum et chronicus. T. I (ab a. 1811).

I A. Wieś wymieniona pierwszy raz w r. 1280¹. Parafia fundacji książęcej (królewskiej) powstała prawdopodobnie w pierwszej połowie XIII w.;² pierwsza wzmianka z r. 1326.

Patronat królewski³. 1 III 1528 Zygmunt I Stary przejściowo odstąpił go Piotrowi Kmicie⁴.

I B. Okręg parafialny od r. 1581 obejmował⁵: Barcice, Rytro, Przysietnica.

²⁴ AEp. Vol. 59 k. 277—277'; por. kilka dokumentów nr 7.

²⁵ AKapMK, Inwentarz klucza muszyńskiego z r. 1732 s. 61—171.

¹ Inwentarz 1732 s. 181; por. Kumor: Przejęcie s. 143.

² Kumor, jw. s. 143; Pieradzka: Na szlakach s. 59.

³ Kumor, jw. s. 143 n.

⁴ Por. przyp. 1 — zgodnie z prawami własności.

⁵ KDKK II nr 379.

¹ KDMP II nr 487; LBD III s. 359.

² Kumor: Powstanie s. 252—254.

³ LBD; Wiz. 1565—1728.

⁴ ASang. V s. 175.

⁵ Przekroje: 1581, 1596, 1608, 1629, 1680, 1728, 1784 (Inventarium 1784), 1793.

Od r. 1596 występuje nadto Wola (Krogulecka) i Sucha Struga; od r. 1728 Obłazy. Od 15 VI 1554 do 6 IV 1555 istniał zatarg między proboszczem z Barcice i Piwnicznej o przynależność parafialną wsi Młodów, rozstrzygnięty ostatecznie na korzyść Piwnicznej⁶. Rej. pob. 1581—1680 zalicza wieś do par. Barcice. Od r. 1793 występuje nadto Połom.

I C. Dla pierwszej połowy XIV w. ludność parafii szacuje się na 270 osób⁷. W r. 1728 przystąpiło do komunii wielkanocnej ok. 500 wiernych a w r. 1793 — 1373.

I D. Kościół parafialny, wzmiankowany w r. 1326, był za czasów Długosza oraz w l. 1596—1728 drewniany i konsekrowany. W r. 1618 i 1793 wizytator nakazuje gruntowną restaurację kościoła.

I F. Barcice. Szpital drewniany ufundowano 29 IV 1682⁸. W r. 1728 szpital w stanie dobrym. Inne wzmianki z r. 1792 i 1793.

W r. 1728 w szpitalu mieszkało 6 ubogich.

I H. Barcice. Szkoła parafialna w r. 1596 była w stanie dobrym. Inne wzmianki w r. 1608 i 1618⁹.

PARAFIA BIEGONICE (wieś)

Źródła przekrojowe. MPV I i II (1326—1358); Gromnicki Świętopietrze s. 382 n. (1328—1374, 1551—1559); LBD I s. 555, 572, II s. 250, III s. 359; LR 1513 k. 30'; LR 1527 k. 66; LR 1529 s. 430; LR 1539 k. 27'; LR 1561 k. 87'; Wiz. 1565 s. 344; LR 1577 k. 88'; Rej. pob. 1581a s. 132; Wiz. 1596 k. 35'—36; Wiz. 1608a s. 137—140; Wiz. 1618 s. 105—108; Syn. 1621 s. 35; Rej. pob. 1629 s. 206; Wiz. 1639 k. (brak); Starowski 1655 k. E1; Rej. pob. 1680 s. 212; Syn. 1711 s. 15; Wiz. 1728 s. 180—184.

Inne źródła. ADT: Fasc. Biegonice (oryg. i kopie XVI—XX w.; m. in. 1. Inventarium ecclesiae paroch. S. Laurentii Bieganicensis a. D. 1669; 2. Conscriptio documentorum, jurium — — ecclesiae paroch. Bieganicensis — — a. D. 1785).

I A. Wieś, wzmiankowana pierwszy raz w r. 1280¹, posiadała w r. 1312 prawo niemieckie². Parafia, fundacji bł. Kingi, powstała „za przyzwoleniem bpa Pawła z Przemankowa w r. 1269”³. Pierwsza wzmianka w r. 1326. 9 V 1534 ksieni Barbara Derniakowna, 23 IX 1542 ksieni Anna Przyszowska 12 VI 1544 ksieni Elżbieta Białowocka, 4 V 1546 i 26 VIII 1546 ksieni Jadwiga Trzeciecka uposażyły ponownie parafię i zatwierdziły jej prawa⁴.

Patronat królewski (książęcy): prawdopodobnie w r. 1280 patronat razem ze wsią przeszedł na własność (darowizna) konwentu klarysek w St. Sączu⁵.

I B. Okręg parafialny od r. 1581 obejmował⁶ wsie Biegonice i Łazy.

I C. Dla pierwszej połowy XIV w. ludność parafii szacuje się na 450 osób. W r. 1728 przystąpiło do komunii wielkanocnej ok. 360 osób^{6a}.

I D. Kościół parafialny, wzmiankowany w r. 1326, w l. 1565—1618 był

⁶ AOffic. Vol. 85 s. 148, 610—612.

⁷ Ładogórski: Studia s. 198.

⁸ Wiz. 1728.

⁹ Por. Kot: Szkolnictwo s. 331.

¹ KDMP II nr 487; LBD III s. 359.

² KDMP II nr 556.

³ Inventarium 1669 s. 1. por. Kumor: Powstanie s. 258—259.

⁴ AOffic. Vol. 87 s. 126—137 (dokum. ingrossowane).

⁵ Zgodnie z prawami własności. Wiz. 1565—1728.

⁶ Przekroje: 1581, 1596, 1629, 1680 (w dwóch ostatnich tylko Biegonice), 1728.

^{6a} Ładogórski: Studia s. 198.

drewniany i konsekrowany. W r. 1646 kościół został zniszczony przez pożar, a nowy murowany wystawił konwent klarysek starosądeckich; konsekrował go 24 VIII 1668 bp sufr. krak. M. Oborski⁷. W r. 1728 kościół był murowany i konsekrowany.

Wezwanie: św. Wawrzyniec m.⁸

I E. Biegonice. Kaplica murowana p. w. św. Sebastiana m. istniała w r. 1728.

I H. Biegonice. Szkoła parafialna istniała w r. 1596. W r. 1608 „kierownik szkoły — ma dom z izbą i sypialnią“⁹.

PARAFIA BRUNARY (wieś)

Opracowania. Kumor: Przejęcie s. 144—145.

I A. Wieś lokowana na prawie niemieckim 11 XI 1335¹ Parafia, fundacji królewskiej, powstała ok. r. 1335². Przypuszcza się, że na przełomie XV/XVI w. parafia upadła na skutek kolonizacji wołosko-ruskiej³. Innych wzmianek o niej brak.

Patronat królewski⁴.

I B. Okręg parafialny obejmował prawdopodobnie tylko wieś Brunary

PARAFIA CHOMRANICE (wieś)

Źródła przekrojowe. MPV I i II (1326—1357); Gromnicki: Świętopietrze s. 382 n. (1335—1374, 1551—1556); LBD (brak); LR 1513 k. 32; LR 1527 k. 69'; LR 1529 s. 374; LR 1539 k. 28; LR 1561 k. 88'; Wiz. 1565 s. 369; LR 1577 k. 91'; Rej. pob. 1581a s. 132; Wiz. 1596 k. 19; Wiz. 1608a s. 86—89; Wiz. 1618 s. 134—139; Syn. 1621 s. 34; Rej. pob. 1629 s. 205 n.; Wiz. 1639 k. 362—362'; Starowolski 1655 k. E1; Rej. pob. 1680 s. 211 n.; Syn. 1711 s. 14; Wiz. 1727 s. 94—98.

Inne źródła. ADT: Fasc. Chomranice (or. i kop. XVI—XIX w.); APar. w Chomranicach: 1. Inventarium ecclesiae Chomeranicensis a. D. 1687 comparatum; 2. Hypotiposis seu clara et accurata ecclesiae novae parochialis Chomeranicensis descriptio (współopr.).

I A. Wieś wymieniona po pierwszy raz w r. 1316¹. Parafia, fundacji rycerskiej, powstała prawdopodobnie w drugiej połowie XIII w.²; pierwsza wzmianka w r. 1326. W l. 1556—1600 parafia nie posiadała katolickiego duszpasterza³.

Patronat szlachecki⁴.

I B. Okręg parafialny od r. 1581 obejmował wsie⁵: Chomranice, Krasne, Klęczany, Drzykowa, Marcinkowice i Kłodne. Nadto w r. 1581 wymieniono wieś Chomranice Niższe, w r. 1629 — Rozdziele oraz w r. 1680 — Łazek. W r. 1608 i 1728 brak Drzykowej.

⁷ Inventarium 1669 s. 1.

⁸ AOffic. Vol. 87 s. 127—129 (dokum. z 12 VI 1544); Wiz. 1565—1728.

⁹ Por. K o t : Szkolnictwo s. 332.

¹ J. Petrovic. Sandeckaja Ruś. Istoriceskija zametki. Lwów 1893 s. 4; por. Kumor. Przejęcie s. 144 przyp. 28.

² Kumor, jw. s. 144 n.

³ Tamże s. 145.

⁴ Por. przyp. 1 — zgodnie z prawami własności.

⁵ KDMP II nr 564.

⁶ Kumor: Powstanie s. 289—291.

⁷ Wiz. 1565—1608.

⁸ Wiz. 1565—1728 (zgodnie ze stosunkami własnościowymi — por. przyp. 1)

⁹ Przekroje: 1581, 1608, 1629, 1680, 1728.

I C. Dla pierwszej połowy XIV w. ludność parafii szacuje się na 510 osób⁶. W r. 1728 przystąpiło do komunii wielkanocnej 600 osób.

I D. Kościół parafialny, wzmiankowany w r. 1326, znajdował się w l. 1556—1600 w rękach protestantów (Por. I A). W r. 1601 Przeclaw Marcinkowski odbudował zniszczoną przez reformatorów świątynię drewnianą⁷. W r. 1608 kościół był „cały drewniany, pięknej struktury — i nie rekonceyliowany“. W l. 1618—1639 kościół był drewniany i rekonceyliowany. W r. 1687 „kościół od niepamiętnych czasów z drzewa zbudowany, na skutek czasu chylący się ku upadkowi, zniszczony przez arian“⁸. W r. 1692 Stanisław Krzesz, wicestarosta i sędzia grodzki biecki, zbudował własnym nakładem nowy kościół drewniany. 15 VIII 1696 konsekrował go bp sufr. krak. St. Szembek⁹.

Wezwanie: św. Marcin bp i w. (do 1692)¹⁰; Imienia Maryi (1696—1728)¹¹.

I F Chomranice. Szpital ufundowała 10 X 1709 Teresa Ogonowska, właścicielka Klęczan, legując na ten cel 3000 fl. pol.¹² W r. 1728 „szpital był drewniany i wygodny“.

I G. Chomranice. Bractwo Różańca św. przy kościele paraf. fundował 19 X 1772 ks. Kasper Paszyc, archidiacon sądecki¹³.

I H. Chomranice. Szkoła parafialna istniała w r. 1608. Inne wzmianki w r. 1618 i 1639¹⁴.

V D. W l. 1556—1600 kościół parafialny został oddany przez Andrzeja Tęgoborskiego protestantom¹⁵. Od r. 1587 znajduje się w rękach arian¹⁶. 12 XII 1593 odbył się w nim zjazd kalwinów¹⁷. W r. 1639 mieszkali tu jeszcze innowiercy (Zygmunt Ogonowski).

PARAFIA CZARNY POTOK (wieś)

Źródła przekrojowe. MPV I i II (1326—1355); Gromnicki. Świętopietrze s. 382 n. (1328—1374, 1551—1556); LBD II s. 301; LR 1513 k. 30'; LR 1527 k. 66'; LR 1529 s. 388; LR 1539 k. 27'; LR 1561 k. 87'; Wiz. 1565 s. 352; LR 1577 k. 89; Rej. pob. 1581a s. 130; Wiz. 1596 k. 41'—43; Wiz. 1608a s. 63—66; Wiz. 1618 s. 122—125; Syn. 1621 s. 35; Rej. pob. 1629 s. 202; Wiz. 1639 k. (brak); Starowolski 1655 k. E1; Rej. pob. 1680 s. 207; Syn. 1711 s. 15; Wiz. 1728 s. 206—208; Wiz. 1793c k. 24—31'.

Inne źródła. ADT: Fasc. Czarny Potok (or. i kop. XVIII—XX w.); APAr. w Czarnym Potoku, Liber memorabilium ad ecclesiam parochialem in Czarny Potok (z XIX w.).

I A. Parafia powstała prawdopodobnie w drugiej połowie XIII w. jako fundacja rycerska¹; pierwsza wzmianka z r. 1326.

⁶ F a d o g ó s k i: Studia s. 199.

⁷ Wiz. 1608.

⁸ Inventarium s. 1.

⁹ Hypotiposis s. 9 n.; Wiz. 1728

¹⁰ Wiz. 1565—1639; por. przyp. 8 i 9.

¹¹ Wiz. 1728; por. przyp. 9.

¹² Inventarium, s. 116—120; ADT: Fasc. Chomranice (kopia).

¹³ ADT: Fasc. Chomranice (kopia).

¹⁴ Por. K o t: Szkolnictwo s. 326.

¹⁵ Wiz. 1565—1608; por. M e r c z y n g: Zbory s. 173; T e n z e: Polscy dełci i wolno-myśliciele za Jagiellonów. Warszawa 1911 s. 9 (Odb. z Prz. hist. T. 12).

¹⁶ S y g a ń s k i: Historia T. 1 s. 147.

¹⁷ Tamże.

¹ K u m o r: Powstanie s. 299—301.

Patronat szlachecki².

I B. Okręg parafialny od r. 1581 obejmował wsie³: Czarny Potok, Jastrzębia (Wiz. 1596 — Jastrzębia, *pars domini* Rogowski). Od r. 1728 występują nadto: Młynczyńska (uprzednio w par. Łukowica). W r. 1793 „*medietas villae* Młynczyńska“ a nadto Wola Czarnopotocka.

I C. Dla pierwszej połowy XIV w. ludność parafii szacuje się na 270 osób⁴. W r. 1728 przystąpiło do komunii wielkanocnej ok. 400 wiernych a w r. 1793 — 420.

I D. Kościół parafialny, wzmiankowany w r. 1326; nowy, zbudowany z drzewa w r. 1449, w tymże roku konsekrowany⁵. Od czasów Długosza do r. 1728 kościół był drewniany i konsekrowany. W r. 1608 zaznaczono, że „świętynia jest maleńką“. W r. 1793 „kościół drewniany — — potrzebujący nowego pokrycia — — poświęcony 28 III 1766“.

Wezwanie: św. Marcin bp. i w.⁶

I F. Czarny Potok. Szpital, obok kościoła, drewniany w r. 1728 był w stanie dobrym. Przebywało w nim wtenczas 5 ubogich. Wzmianka w r. 1793.

I H. Czarny Potok. Szkoła parafialna istniała w r. 1596; był kierownik lecz brakowało budynku szkolnego. W r. 1608 jest dom szkolny ale brak kierownika⁷.

I N. Czarny Potok. Obraz łaskami słynący M. B. Bolesnej znajdował się w r. 1793 w wielkim ołtarzu kościoła parafialnego.

PARAFIA DŁUGOŁĘKA (wieś)

Źródła przekrojowe. MPV I i II (1326—1355); Gromnicki: Świętopietrze s. 384 n. (1328—1374); LBD I s. 551, II s. 304, III s. 343; LR 1513 k. 31; LR 1527 k. 67. Dalsze przekazy — zob. Podegrodzie.

I A. Wieś otrzymała prawo niemieckie w r. 1357, z rąk ksieni starosądeckiej Konstancji Głogowskiej¹. Parafia powstała prawdopodobnie jako fundacja książęca w drugiej połowie XIII w.²; pierwsza wzmianka z r. 1326. Za czasów Długosza zaliczono ją do parafii Podegrodzie, „ponieważ jest opuszczona“. Parafia istniała jeszcze w l. 1513—1527, następnie została wcielona do par. Podegrodzie (Por. Podegrodzie).

Patronat: królewski (do r. 1357); konwent klarysek w Starym Sączu (od r. 1357)³.

I B. Okręg parafialny obejmował prawdopodobnie Długołąkę i Swierkę⁴.

I C. Dla pierwszej połowy XIV w. ludność parafii szacuje się na 270 osób⁵.

² LBD; Wiz. 1565—1728.

³ Przekroje: LBD, 1581, 1596, 1608, 1629, 1680, 1728, 1793.

⁴ Ładogórski: Studia s. 199.

⁵ Wiz. 1608; por. J. E. Dutkiewicz. Małopolska rzeźba średniowieczna 1300—1450. Kraków 1949 s. 137.

⁶ LBD; Wiz. 1565—1793.

⁷ Por. Kot: Szkolnictwo s. 228.

¹ Morawski: Sądeczyzna. T. 1 s. 236.

² Kumor: Powstanie s. 316—317.

³ Zgodnie z prawami własności.

⁴ Obydwie zostały wcielone do parafii Podegrodzie.

⁵ Ładogórski: Studia s. 199.

I. D. Dościół parafialny wspomniany w l. 1326—1355; innych wzmianek brak.

Wezwanie: nieznanne.

PARAFIA JAKUBKOWICE (wieś)

Źródła przekrojowe. MPV I i II (1320—1355); Gromnicki: Święto-piętrze s. 382 n. (1328—1374, 1551—1557); LBD II s. 242 n., III s. 350, 351; LR 1513 k. 30'; LR 1527 k. 67'; LR 1529 s. 449; LR 1539 k. 28; LR 1561 k. 88; Wiz. 1565 s. 357 n.; LR 1577 k. 89'; Rej. pob. 1581a s. 137—138; Wiz. 1596 k. 16'—17', Wiz. 1608a s. 95—96; Wiz. 1618 s. 161—168; Syn. 1621 s. 34; Rej. pob. 1629 s. 215 n.; Wiz. 1639 k. 360'—361; Starowolski 1655 k. E1; Rej. pob. 1680 s. 223—224; Wiz. 1728 s. 103—106.

Inne źródła. ADT: Fasc. Jakubkowice (or. i kop. XIV—XIX w.).

I A. Wieś w r. 1399 otrzymała prawo niemieckie¹. Parafię, wzmiankowaną pierwszy raz w roku 1326, uposażyła królowa Jadwiga Łokietkowa w r. 1333². W l. 1561—1608 parafia nie posiadała własnego duszpasterza³.

Patronat: królewski⁴; konwent klarysek w St. Sączu (LBD); szlachecki (1565—1728).

I B. Okręg parafialny od czasu fundacji (1333) obejmował wsie⁵: Jakubkowice, Łososina, Wola Justowska (dziś Just), Łączne, Bilsko, Michalczowa, Roćmirowa*, Żbikowice, Wola Stańkowska i Stańkowa. Od czasu Długosza występują nadto: Wronowice i Sadkowa* (w LBD brak Roćmirowej i Bilska). Od r. 1581 dochodzą Biała i Ostra Góra, zaś w r. 1596 Porzecze* i Jarostówka*, brak natomiast wsi Łączne i Ostra Góra. W r. 1629 brak wsi Łączne i Porzecze występuje natomiast Ostra Góra. W r. 1680 Żbikowice zaliczono do par. Ujanowice. W r. 1728 wymieniono: Jakubkowice, Łososina, Łączne, Sadowa*, Bilsko, Roćmirowa, Michalczowa, Jarostowa (Jaroszówna), Wrocowice, Żbikowice, Stańkowa i Wola Stańkowska.

I C. Dla pierwszej połowy XIV w. zaludnienie parafii szacuje się na 578 osób⁶. W r. 1728 do komunii wielkanocnej przystąpiło 700 wiernych.

I D. Kościół parafialny wybudowała przed r. 1333 królowa Jadwiga⁷. Za czasów Długosza i w l. 1596—1608 był on drewniany i konsekrowany. W r. 1561 kościół był sprofanowany. W r. 1728 „kościół w stanie całkowitej ruiny, potrzebuje rychłej naprawy lub odbudowy“. Przed r. 1740 wybudowano kościół nowy, również drewniany, który konsekrował w r. 1740 bp sufr. krak. M. Kunicki⁸.

I H. Jakubkowice. Szkoła parafialna — w r. 1596 „budynek szkolny pusty“. W r. 1608 „koło plebanii stoi budynek szkolny“⁹.

¹ KDP II nr 89.

² Kumor Powstanie s. 352—354, KDP III nr 84.

³ LR 1561—1577; Wiz. 1565—1596: Haec ecclesia a 50 annis non habuit legitimum plebanum (Wiz. 1608).

⁴ Por. przyp. 1 i 2.

⁵ Przekroje: 1333, LBD, 1581, 1596, 1608, 1629, 1680, 1728.

⁶ Ładogórski. Studia s. 199.

⁷ Por. przyp. 2.

⁸ Schematyzm 1875 s. 94.

⁹ Por. Kot Szkolnictwo s. 325.

PARAFIA JAZOWSKO (wieś)

Źródła przekrojowe. MPV I i II (1326—1358); Gromnicki: Świętopietrze s. 384 n. (1328—1374, 1551—1557); LBD II s. 301; LR 1513 s. 30', LR 1527 k. 66'; LR 1529 s. 423; LR 1539 k. 27'; LR 1561 k. 87'; Wiz. 1565 s. (brak); LR 1577 k. 89; Rej. pob. 1581a s. 130; Wiz. 1596 k. 43—44; Wiz. 1608a s. 46—50; Wiz. 1618 s. 114—116; Syn. 1621 s. 35; Rej. pob. 1629 s. 201; Wiz. 1639 (brak); Starowolski 1655 k. E1; Rej. pob. 1680 s. 206; Syn. 1711 s. 15; Wiz. 1728 s. 192—195; Wiz. 1793c k. 40—42'.

Inne źródła. ADT: Fasc. Jazowsko (or. i kop. XVI—XIX w.); APAr. w Jazowsku, Liber memorabilium ab an. 1887 (kopie niektórych wizytacji).

I A. Parafia powstała prawdopodobnie w drugiej połowie XIII w. jako fundacja rycerska¹; pierwsza wzmianka z r. 1310². W l. 1565—1605, z powodu niezgody patronów kościoła, nie posiadała duszpasterza³.

Patronat szlachecki⁴.

I B. Okręg parafialny od r. 1581 obejmował wsie⁵: Jazowsko i Gruszów. Od r. 1728 występują: Łazy, Obidza i Gorzków*.

I C. Dla pierwszej połowy XIV w. ludność parafii szacuje się na 262 osoby⁶. W r. 1728 przystąpiło do komunii wielkanocnej ok. 800 osób.

I D. Kościół parafialny, wspominany w r. 1326, był za czasów Długosza oraz w l. 1596—1618 drewniany i konsekrowany. W r. 1608 zaznaczono, że „zbudowany jest na wysokiej górze“. W r. 1717 nowy murowany kościół, wybudował ks. St. Owsński, miejscowy pleban „przy pomocy innych dobroczyńców“⁷. W r. 1728 kościół był murowany i nie konsekrowany

Wzwanie Narodzenie NMP⁸

I G. Jazowsko. Bractwo Szkaplerza św fundował 25 V 1700 Józef Karol książę Lubomirski, legując na ten cel 240 fl. pol.⁹ erygował je 26 IV 1730 ks. Michał Wodzicki, oficjał krakowski¹⁰. Wzmianka w r. 1728.

I H. Jazowsko. Szkoła parafialna w r. 1596 nie posiadała własnego budynku; istnieje w r. 1608. W r. 1728 prawdopodobnie nie ma kierownika szkoły¹¹

PARAFIA KAMIENICA (wieś)

Źródła przekrojowe. LBD II s. 245; LR 1513 k. 72; LR 1529 s. 338; LR 1539 k. 29; LR 1561 k. 41; Wiz. 1565 s. 351; LR 1577 k. 103; Rej. pob. 1581a s. 130; Wiz. 1596 k. 46—47; Wiz. 1608a s. 51—54; Wiz. 1618 s. 120—122; Syn. 1621 s. 35; Rej. pob. 1629 s. 201; Wiz. 1639 k. (brak); Starowolski 1655 k. E1; Rej. pob. 1680 s. 207; Syn. 1711 s. 15; Wiz. 1728 s. 202—205; Wiz. 1793c s. 32.

Inne źródła. ADT, 1. Opis kościoła kamienieckiego i stanu jego — — 1792 (w: Collectio inventariorum decanatus Neoforiensis); 2. Fasc. Kamienica (1° Consignatio supra documentis foundationis in Kamienica a. D. 1799; 2° Consignatio — — a. D. 1808; 3° or. i kop. XVI—XIX w.).

¹ Kumor. Powstanie s. 365—367.

² KDMP II nr 551.

³ LR 1577; Wiz. 1596; Liber memorabilium (kopia wiz. 1605).

⁴ Zgodnie ze stosunkami własnościowymi; LBD; Wiz. 1596—1728.

⁵ Przekroje: 1581, 1596, 1608, 1629, 1630, 1728.

⁶ Ładogórski. Studia s. 199.

⁷ Wiz. 1728—1793c.

⁸ Por. przyp. 4.

⁹ AOffic. Vol. 170 s. 735; ADT. Fasc. Jazowsko (kopia z r. 1784).

¹⁰ AOffic. Vol. 170 s. 734—738.

¹¹ Por. Kot. Szkolnictwo s. 329.

I A. Wieś, wzmiankowana pierwszy raz w r. 1313¹, została założona na prawie niemieckim 9 III 1330². Parafia powstała pod koniec XIII w. jako fundacja konwentu klarysek w St. Sączu³; pierwsza wzmianka o niej 26 IV 1313⁴.

Patronat konwentu klarysek w St. Sączu⁵.

I B. Okręg parafialny od czasów Długosza obejmował wsie⁶: Kamienica i Zbłudza. Od r. 1596 doszły nadto nowolokowane gospodarstwa w wymienionych wsiach. W r. 1680 występuje jeszcze Nalesie, a w r. 1728 — Szczawa i Zasadne.

I C. W r. 1728 przystąpiło do komunii wielkanocnej ok. 1500 osób.

I D. Kościół parafialny, wspominany w r. 1330⁷, był za czasów Długosza oraz w l. 1596—1618 drewniany i konsekrowany. W r. 1673 wybudowano kościół nowy, również drewniany, staraniem miejscowego plebana, sołtysa i chłopów⁸. W r. 1734 kościół rozbudowano (kaplica Przemienienia Pańskiego)⁹. W l. 1728—1792 był kościół drewniany i konsekrowany.

Wezwanie: Nawiedzenie NMP (LBD; Wiz. 1565—1618 i 1793); Narodzenie NMP (1728).

I F. Kamienica. Szpital obiecała wystawić 23 II 1728 ksieni starosądecka Teresa Stadnicka¹⁰.

I H. Kamienica. Szkoła parafialna w r. 1596 była „w stanie dobrym“. W r. 1608 „kierownik szkoły ma dom, który obejmuje jedną małą izbę“. Inne wzmianki w r. 1618 i 1728¹¹.

PARAFIA KAMIONKA MAŁA (wieś)

Źródła przekrojowe. Gromnicki: Świętopietrze s. 364 n. (1373—1374); LBD II s. 237, 244, III s. 352; dalsze zob. par. Ujanowice.

Opracowania. Ks. P. Stach: Historia parafii Kamionka Mała (APar. w Kamionce Małej rps).

I A. Parafia, fundacji rycerskiej, powstała w drugiej połowie XIV w.¹; pierwsza wzmianka z r. 1373. Prawdopodobnie w drugiej połowie XV w. została ona zniesiona i włączona do parafii Ujanowice².

Patronat rycerski³.

I B. Okręg parafialny obejmował przypuszczalnie tylko wieś Kamionkę Małą⁴.

I D. Kościół parafialny, wzmiankowany w r. 1373, za czasów Długosza był drewniany i konsekrowany. W r. 1608 zaznaczono, że „posiadał niegdyś

¹ KDMP II nr 558.

² Tamże nr 601.

³ Kumor: Powstanie s. 373—374.

⁴ Por. przyp. 1.

⁵ LBD; Wiz. 1565—1728.

⁶ Przekroje: LBD, 1561, 1596, 1608, 1629, 1680, 1728, 1793c.

⁷ Por. przyp. 2.

⁸ ADT: Fasc. Kamienica (Informacje z dokum. z r. 1734 s. 3).

⁹ Opis kościoła s. 3.

¹⁰ Jak przyp. 8 s. 5.

¹¹ Por. Kot: Szkolnictwo s. 329.

¹ Kumor: Powstanie s. 374—376; P. Stach: Historia s. 1 nn.

² Kumor, jw. s. 375.

³ LBD II s. 237 — zgodnie z prawem własności.

⁴ Jak przyp. 1—3.

prawa parafialne". W r. 1728 podano, że „kościół ten był niegdyś macierzysty dla kościoła w Ujanowicach, jest drewniany, grożący poważną ruiną, konsekrowany“.

Wezwanie św. Katarzyna p. m.⁵

PARAFIA KAMIONKA WIELKA (wieś)

Źródła przekrojowe. LBD I s. 551—552, II s. 249; LR 1513 k. 30'; LR 1527 k. 65'; LR 1529 s. 386; LR 1539 k. 27; Gromnicki: Świętopietrze s. 384 n. (1551—1556); LR 1561 k. 87; Wiz. 1565 s. 362 n.; LR 1577 k. 88', Rej. pob. 1581a s. 135; Wiz. 1596 k. 30—31'; Wiz. 1608a s. 130—133; Wiz. 1618 s. 102—105; Syn. 1621 s. 35; Rej. pob. 1629 s. 210; Wiz. 1639 k. 368'—369'; Starowski 1655 k. E1; Rej. pob. 1680 s. 217; Syn. 1711 s. 15; Wiz. 1728 s. 122—125.

Inne źródła. ADT: Fasc. Kamionka Wielka (or. i kop. XIV—XX w.); APAr. w Kamionce Wielkiej, Liber memorabilium (documentorum) ecclesiae parochialis et beneficii in Kamionka confectus per me Michaëlem Mieszczak, parochum.

I A. 3 II 1336 Jadwiga Łokietkowa, królowa Polski lokowała wieś na prawie niemieckim „na surowym korzeniu“¹. 30 IX 1402 Władysław Jagiełło nadał wsi prawo magdeburskie². Parafia fundacji królowej Jadwigi powstała po r. 1336³; pierwsza wzmianka o niej pochodzi z okresu Długosza.

Patronat: królewski (1336)⁴; rycerski (przed 1400)⁵; rada miasta Nowy Sącz (1400—1448)⁶; kustosz kolegiaty św. Małgorzaty w N. Sączu (1448—1728)⁷.

I B. Okręg parafialny od czasów Długosza obejmował wieś Kamionkę⁸.

I C. W r. 1596 na terenie parafii mieszkało 30 rodzin.

I D. Kościół parafialny od czasów Długosza do r. 1618 był drewniany i konsekrowany⁹. W r. 1621 ks. Bartłomiej Fusorius, kustosz kolegiaty sądeckiej i kolator kościoła, wybudował własnym nakładem nową świątynię murowaną¹⁰. Konsekrował ją 8 V 1638 bp sufr. krak. T. Oborski¹¹. W l. 1639—1728 kościół był murowany i konsekrowany.

Wezwanie: św. Bartłomiej apostoł¹².

I F. Kamionka. Szpital drewniany ufundował ks. Bartłomiej Fusorius kustosz sądecki w r. 1627. 4 XI 1639 oficjał krakowski zatwierdził fundację¹³. Wzmianka w r. 1660¹⁴.

I H. Kamionka. Szkoła parafialna w r. 1596 była „w stanie dobrym“. W r. 1608 i 1639 „kierownik szkoły ma dom z izbą, sypialnią i piekarnią“¹⁵.

⁵ LBD; Wiz. 1608 i 1728.

¹ KDMP I nr 203; KDP III nr 84.

² AGZ IX nr 10; Morawski. Sądeczyzna. T. 3 s. 61.

³ Kumor: Powstanie s. 376—377.

⁴ Zgodnie ze stosunkami własnościowymi; por. przyp. 1 i 2.

⁵ Por. przyp. 2.

⁶ Jw.; por. LBD I s. 551.

⁷ LBD II s. 552; Wiz. 1565—1726.

⁸ Przekroje: LBD, 1581, 1596, 1608, 1629, 1680, 1728.

⁹ LBD; Wiz. 1565—1618.

¹⁰ Liber memorabilium nr 5 (kopia dokum. z 4 I 1636); Wiz. 1639.

¹¹ Wiz. 1639—1728.

¹² Por. przyp. 7; Wiz. 1565—1728; LBD II s. 249 podaje błędnie: św. Katarzyna; odnosi się to do Kamionki Małej.

¹³ AOffic. Vol. 128 s. 1317—1321.

¹⁴ ADT: Fasc. Kamionka W. (kopia dokum. z 18 V 1660).

¹⁵ Por. Kot: Szkolnictwo s. 332.

W r. 1627 ks. B. Fusorius legował na rzecz szkoły 35 fl. pol.¹⁶ Podobnie 18 VI 1660 miejscowy pleban 100 fl. pol.¹⁷

PARAFIA KANINA (wieś)

Źródła przekrojowe. LR 1513 k. 30'; LR 1527 k. 67; LR 1529 s. 373; LR 1539 k. 27'; Gromnicki: Świętopietrze s. 384 n. (1551—1554); LR 1561 k. 88; Wiz. 1565 s. 353 n.; LR 1577 k. 89'; Rej. pob. 1581a s. 131; Wiz. 1596 k. 21—22; Wiz. 1608a s. 70—73; Wiz. 1618 s. (brak); Syn. 1621 s. 34; Rej. pob. 1629 s. 202; Wiz. 1639 k. 365'—366': Starowolski 1655 k. E1; Rej. pob. 1680 s. 207—208; Syn. 1711 s. 14; Wiz. 1728 s. 217—221; Wiz. 1793c k. 36—41'.

Inne źródła. ADT: Fasc. Kanina (or. i kop. XVI—XIX w.); APAr. w Kaninie, Memorabilia parochiae Kanina olim Janina dictae (z XIX w.).

I A. Parafia powstała w drugiej połowie XV w. jako fundacja rycerska¹; pierwsza wzmianka z r. 1513.

Patronat szlachecki².

I B. Okręg parafialny od r. 1581 obejmował wsie³: Kanina, Siekierczyna, Wysokie, Pusta Wola *alias* Łąka (dziś Wola Brzezińska).

I C. W r. 1728 przystąpiło do komunii wielkanocnej ok. 300 osób. W r. 1793 parafia liczyła: 128 rodzin a 820 dusz; do komunii wielkanocnej przystąpiły 572 osoby; ochrzczonych 28, zmarłych 21, żydów 5.

I D. Kościół parafialny, wzmiankowany w r. 1521⁴, był w l. 1596—1618 drewniany; w r. 1608 zaznaczono, że jest „nieco od wsi oddalony“. 6 VI 1638 konsekrował go bp sufr. krak. T. Oborski⁵. W r. 1639 podano, że „jest starodawnej struktury“. Nowy kościół, również drewniany, wystawił w r. 1699 Stanisław Krzesz, sędzia grodzki biecki i właściciel Męciny⁶. W r. 1728 i 1793 kościół był drewniany i nie konsekrowany.

Wezwanie: św. Maria Magdalena⁷.

I G. Kanina. Bractwo Różańca św. fundował 27 II 1751 Michał Kałęski z Wysokiego, legując w testamencie na ten cel 2000 fl. pol.⁸

I H. Kanina. Szkoła parafialna istniała prawdopodobnie w r. 1521⁹. W r. 1596 była w stanie dobrym. Wzmianka o niej w r. 1608¹⁰.

PARAFIA LIMANOWA (miasto)

Źródła przekrojowe. LR 1513 k. 33; LR 1527 (brak); LR 1529 s. 463; LR 1539 k. 30'; Gromnicki: Świętopietrze s. 364 n. (1551—1552); LR 1561 k. 103'; Wiz. 1565 s. 355; LR 1577 k. 71; Rej. pob. 1581a s. 131, 161; Wiz. 1596 k. 20—21; Wiz. 1608a s. 73—82; Wiz. 1618 s. 126—131; Syn. 1621 s. 34; Rej. pob. 1629 s. 203 n.;

¹⁶ Por. przyp. 13.

¹⁷ Por. przyp. 14.

¹ Kumor Powstanie s. 371—378.

² AEp. Vol. 9 k. 12 (dokum. z 12 III 1521); Wiz. 1565—1793c.

³ Przekroje: 1581, 1596, 1608, 1629, 1680, 1728, 1793c.

⁴ Por. przyp. 2.

⁵ Wiz. 1639.

⁶ Wiz. 1728—1793c.

⁷ Wiz. 1565—1793c.

⁸ ADT: Fasc. Kanina (kopia).

⁹ Morawski: Sądeczyzna. T. 2 s. 337.

¹⁰ Por. Kot: Szkolnictwo s. 327 n.

Wiz. 1639 k. 364—365⁷; Starowolski 1655 k. E1; Rej. pob. 1680 s. 209; Syn. 1711 s. 14; Wiz. 1727 s. 81—86.

Inne źródła. ADT: Fasc. Limanowa (or. i kop. XVII—XIX w.); APar. w Limanowej, Antiquissima acta parochiae Illmanoviensis; Arch. Miejskie w Limanowej, Księga fundacyjna szkoły parafialnej wyższego stopnia w Limanowej (1630).

Opracowania. F. Bujak: Limanowa. Miasteczko powiatowe w zachodniej Galicji. Stan społeczny i gospodarczy. Kraków 1902; A. Wojs: Z dziejów limanowskiej szkoły parafialnej. *Małop. Studia hist.* R. 2: 1959 z. 2/3 s. 107—113.

I A. Osada wspomiana pierwszy raz w r. 1513. 12 IV 1565 Zygmunt August, na prośbę Stanisława Jordana z Zakliczyna, nadał osadzie prawa miejskie¹.

Parafia, fundacji rycerskiej, powstała w pierwszym 20-leciu XVI w.²; pierwsza wzmianka o niej w r. 1513. 9 III 1535 Achacy Jordan, patron kościoła, zgodził się na inkorporację parafii do konwentu Marków w Trzcianie k/Bochni i w Krakowie u św. Marka³. W r. 1596 parafia obsługiwana była przez kler diecezjalny. 18 IV 1787 Gubernium lwowskie wydało nowy dokument erekcyjny dla parafii⁴.

Patronat: szlachecki (przed 1535); konwent św. Małgorzaty w Trzcianie i św. Marka w Krakowie (1535)⁵; szlachecki (od 1565—1787)⁶.

I B. Okręg parafialny od r. 1581 obejmował⁷ miasto Limanowa, oraz wsie: Stara Wieś, Lipowe, Sowliny, Mordarka i Jabłońiec. Od r. 1727 wylicza się: Goleczów, Szarysz, Skrudlak*, brak natomiast Jabłońca. W r. 1596 wymieniono wieś — Rzeka*.

I C. W r. 1727 przystąpiło do komunii wielkanocnej ok. 1500 osób.

I D. Kościół parafialny, nowy drewniany, wybudował w r. 1528 Achacy Jordan⁸. Konsekwował go 18 X 1558 bp sufr. krak. Andrzej z Pilzna⁹. W l. 1596—1727 kościół był drewniany i konsekrowany. W r. 1608 zaznaczono, że jest zbudowany w kształcie krzyża. 14 III 1769, w czasie pożaru miasta¹⁰, spłonął również kościół. Przed r. 1787 zbudowano nową świątynię, także drewnianą (konsekrowaną w r. 1825)¹¹.

Wezwanie: 18 X 1558 kościół konsekrowano p.w. św. Walentego m., św. Mikołaja bp i w., św. Zofii, św. Urszuli z Tow., św. Wawrzyńca, św. Krzysztofa m., św. Cecylii¹²; św. Walenty (1596, 1639, 1727); św. Walenty i św. Mikołaj (1608, 1618); Matka Boża Bolesna (1787 — po wybudowaniu nowej świątyni)¹³.

(ciąg dalszy nastąpi)

¹ Bujak: Limanowa s. 9. Oryg. dokumentu przechowuje się w Prez. Miej. Rady Narod. w Limanowej.

² Kumor. Powstanie s. 404—406.

³ AOffic. Vol. 61 s. 930.

⁴ ADT: Fasc. Limanowa (kopia współcz.).

⁵ Por. przyp. 3.

⁶ Wiz. 1565—1727.

⁷ Przekroje: 1581, 1596, 1608, 1629, 1680, 1727.

⁸ Bujak. JW s. 8.

⁹ Wiz. 1608.

¹⁰ A. Wojs. Z dziejów s. 113.

¹¹ ADT: Fasc. Limanowa (dokum. z r. 1787); Schematyzm 1875 s. 102.

¹² Wiz. 1608.

¹³ ADT: Fasc. Limanowa (kopia współcz.).